

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

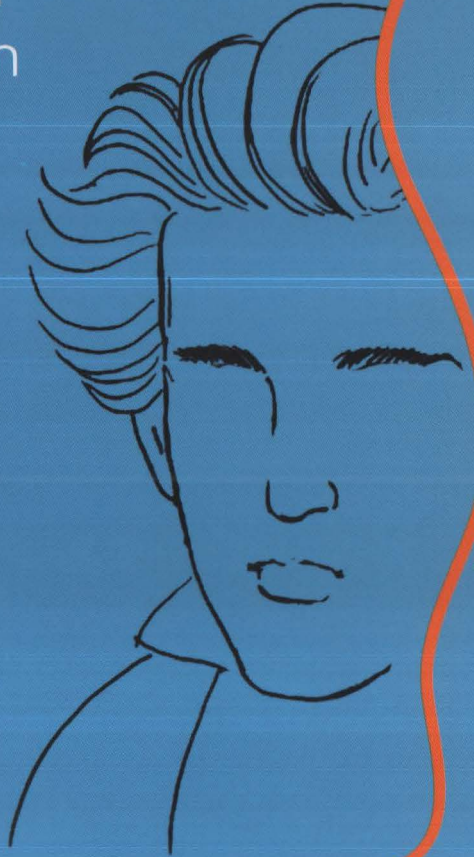
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kierkegaard'dan Hayat Dersleri*

Robert Ferguson

*SEL

2.
BASKI

KIERKEGAARD'DAN HAYAT DERSLERİ*

ROBERT FERGUSON, (1948 -) tarihçi ve yazar. University College London'da İskandinav Çalışmaları okuyan Ferguson, 1980'de mezun oldu ve 1983'te Norveç'e yerleşti. Çok sayıda radyo oyunu kaleme aldı ve iki kez BBC Methuen Giles Cooper En İyi Radyo Oyunu Ödülü'ne layık görüldü. İlk biyografik eseriyle (*Enigma: Knut Hamsun*) University of London J.G. Robertson ödülünü aldı. Başka edebi biyografiler de yazan Ferguson, Viking tarihi üzerine *Hammer and Cross* isimli kitabın da yazarıdır. Ferguson'un Norveççe iki romanı da yayınlanmıştır.

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul

Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat

Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 727**

ISBN 978-975-570-748-8

KIERKEGAARD'DAN HAYAT DERSLERİ

HAYAT OKULU KİTAPLARI 08

Robert Ferguson

Deneme

Özgün Adı:

Life Lessons From Kierkegaard

Türkçesi: Elif Ersavcı

© Robert Ferguson, 2013

© Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Dizi Editörü: Alain de Botton

Editör: Barış Cezar

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Eylül, 2015

İkinci Baskı: Ekim, 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Sertifika No: 11931

Kierkegaard'dan Hayat Dersleri

Robert Ferguson

Türkçesi: Elif Ersavcı

İçindekiler

Giriş	9
1. Uyanış	17
2. İşin İç Yüzünü Görmek	29
3. Geçmişte Yaşamaktan Nasıl Kaçınmalı	41
4. Tatminsizliği Neden Beslemeliyiz	55
5. Fazla Düşünmemek Üzerine	63
6. Susma Zamanı	75
7. Umutsuzlukla Nasıl Baş Etmeli	87
8. Ölüm Üzerine Düşünmek	99
Sonuç: Seçmeyi Seçmek	109
Ödevler	117
Teşekkürler	127

Hayat Okulu, hayatın büyük meselelerini araştırmaya adandı: Potansiyellerimizi nasıl gerçekleştirebiliriz? İş ilham verici olabilir mi? Topluluk neden önemlidir? İlişkiler bir ömür boyu sürer mi? Bütün cevaplara sahip değiliz, ama sizi kamçılacağı, kışkırtacağı, besleyeceği ya da avutacağı garanti olan, felsefeden edebiyata, psikolojiden görsel sanatlara kadar uzanan çeşitli fikirlere doğru yönlendireceğiz...

|Giriş

Kierkegaard'ın düşüncelerine özel bir ilgi duymaya başladığımda bu filozoftan yaklaşık yirmi yıldır haberdardım. Onca yıl sonra beni harekete geçiren, Norveçli oyun yazarı Henrik Ibsen'in biyografisi için araştırma yaparken karşılaştığım bir şey oldu. Okumalarım sırasında rastladığım bir yazı, Ibsen'in bir rahip hakkındaki müthiş oyunu *Brand*'da, Kierkegaard'ın *bir fikrin hizmetinde yaşanmış bir hayat* fikrinin nasıl pratiğe dökülebileceğine dair büyük çaplı dramatik bir inceleme yaptığını öne sürüyordu. Ibsen zamanında Kierkegaard'ı çok az okuduğunu, okuduğunun da çok azını anladığını söylemişti; öte yandan içine doğduğu İskandinavya'nın entelektüel iklimi Kierkegaard'ın fikirleriyle şekillenmişti, dolayısıyla oyun yazarının bu filozofun düşünce dünyasına enikonu aşina olması için eserlerini okumasına gerek yoktu.

Kierkegaard'ı okumaya başlayınca çok geçmeden onun da rahip Brand'inkine benzer, tek bir fikrin peşinde geçen yoğun, rahatsız ve tutkulu bir hayat sürdüğünü ve aslında şimdiye dek denk geldiğim en büyük *itirafçı* yazarlardan biri olduğunu fark ettim. O zamanlardan aklımda kalan bir aforizması, özlü bir gözlemi var: *Hayat yalnızca geriye dönük bir şekilde anlaşılabilir; ama ileriye dönük bir şekilde yaşanmalıdır*. Ne zaman trenin gittiğinin tersi yöne otursam aklıma gelir hâlâ. Bunu okuduğum gün hayatımda ilk kez büyük filozofların kimler olduğunu ve neden önemli olduklarını anlamıştım: Büyük filozoflar

kendi hayatına bir anlam vermeye ve bu şekilde bizim de kendi hayatımıza anlam vermemize yardım etmeye çalışan insanlardı.

Søren Kierkegaard 1813 yılında Danimarka'da doğdu, yedi çocuklu bir ailenin en küçüğüydü. Yirmi iki yaşına geldiğinde ağabeylerinden biri hariç bütün kardeşleri ölmüştü. İki ablası son nefeslerini otuz üç yaşında çocuk doğururken vermiş ve Kierkegaard kendisinin de o yaştan sonrasını görmeyeceğine kanaat getirmişti. Bir arkadaş filozofun bundan böyle yalnızca idam edilen yazarları okuyacağını söylediğini hatırlıyordu. O sırada gülümüş, bunun genç Kierkegaard'ın mizah anlayışının tipik örneklerinden biri olduğunu düşünmüştü. Ama sonradan filozofun onu ölüm üzerine bir sohbete davet ettiğini fark edecek ve bu daveti geri çevirdiğine pişman olacaktı. Kierkegaard'ın hayatın kısalığı konusunda yaşadığı ağır deneyimler, yaşamı ölüme hazırlık olarak görmesine yol açmış, bu farkındalık da ona zamanın kıymetine dair bir anlayış kazandırmıştı. On beş yıllık aktif edebiyat hayatı boyunca olağanüstü bir üretkenlik sergiledi, hatta 1843'te aynı günde üç kitabının basıldığı oldu. Bütün satırlarına aynı ısrarcı fısıltı musallat oluyordu: *Her anın önemi var.*

Søren'in babası Michael köylü sınıfının en alt tabakasındandı. 1777'de yirmi bir yaşındayken efendisi tarafından azat edilip tekstil ithalatı işine girerek çok kısa bir süre içinde servet kazandı. Kırkına geldiğinde çalışmayı bırakmasına yetecek kadar zengindi. Eski kahyası ve ikin-

ci karısı Ane, Søren'i doğurduğunda ise Michael elli altı yaşındaydı. Michael Kierkegaard koyu dindar bir adamdı. Söylentiye göre on dört yaşında bir çocukken efendisinin koyunlarını güttüğü sırada kaderin adaletsizliği yüzünden Tanrı'ya lanet etmiş ve bu öfke patlamasını takiben çarpıcı bir şekilde değişen talihi ona kendini hep suçlu hissettirmişti. Søren'i de karanlık bir Hristiyanlık vizyonu ile eğitmiş, Søren bu duruma uzunca bir süre içerleyip çocukluğunu hiç yaşayamadığını hissetmişti. Ama daha sonra bu mirası Hristiyan olmanın ne anlama geldiğine dair kendi fikirlerini bulmak için bir fırsat gibi görmeyi öğrendi. Babasının 1838'de ölümüyle kalan servet de onu geçim derdinden kurtarıp yapmak istediği şeyi yapmasına, bir düşünür ve yazar olmasına imkân verdi.

Kierkegaard'ın hayatının ve düşüncesinin merkezinde enteresan bir aşk hikâyesi yatar. Filozof 1837 Mayıs'ında, Kopenhaglı bir arkadaşının evinde yaşından beklenenden çok daha olgun ve yetenekli biri olan Regine Olsen'le tanışır. 1840'ta, Olsen on sekizine bastığında Kierkegaard ona evlenme teklif eder ve geri çevrilmez. Kierkegaard Eylül 1841'de nişanı bozar ve bundan kısa bir süre sonra onu İskandinavya'nın dört bir yanında meşhur eden, muhtemelen şimdi de adıyla en çok özdeşleşmiş kitabı *Ya/Ya Da*'yı yayımlar.

Kierkegaard'ın edebi faaliyetlerinin neredeyse bütün meyveleri gibi *Ya/Ya Da* da mahlasla yayınlandı. Birbirle çelişen ses ve üsluplarla yazılan kitabın en şöhretli

ya da en kötü şöhretli kısmı, Johannes adlı genç adamın genç bir kadının kalbinin kazanmak için gösterdiği inatılmaz çabayı aktaran “Baştan Çıkarıcının Günlüğü” idi. Sonunda gördüğümüz gibi bütün bu çabanın tek amacı başarıdır; Johannes genç kadının kalbini kazanınca ilişkisine son verip fethedecek yeni bir hedef bulmak üzere kendini azat eder.

Kierkegaard'ın Regina'dan tam olarak neden ayrıldığı hayatındaki en büyük muammalarından biri. Ayrıldıktan sonra kaleme aldığı yazılardan, özellikle de *Günlükler ve Makaleler*'den onu sevmeye devam ettiği açık; öyle ki 1855'te ölmeden önce kalan parasını Regina'ya miras bırakmış, bunu nişanlılıklarını evlilikten farksız görmesiyle açıklamıştı. Ne var ki Regina uzun süredir başkasıyla evliydi ve miras reddedildi.

Kierkegaard *Ya/Ya Da*'da okurlarına üç aşamalı bir yaşam modeli sunar (aslında dört aşama vardır ama ilkinden aşama olarak bahsetmez). Her biri öncekini ileri taşıyan bu “yaşam yolunun aşamaları” cahillik, estetik, etik ve din aşamasıdır. Bu aşamaların her birindeki insanların “sesleriyle” yazabilmek için mahlaslar kullansa da Kierkegaard (estetik aşamasındakilere karşı belirgin bir sempati göstermekle birlikte) kendi gözünde her zaman dindar bir yazardır; okuyucularını cahil-estetik-etik-dini aşamalardan geçip İsa'ya varmaya mutlak bir ihtiyaç duyduklarına ikna etmek ister. Hristiyanlık kadar “irrasyonel” bir şeye bağlılığı pek çok filozofun onu

“gerçek anlamda” bir filozof saymamasına sebep olurken, Kierkegaard da konumunun düşünsel açıdan şüphe uyandırdığının farkındaydı. Ne var ki bütün o İsa sevgisine rağmen, çoğumuzun karşılaşabileceği en rasyonel, en entelektüel, analitik açıdan en titiz, dünyaya karşı en duyarlı zihinlerden biri olması Kierkegaard ile ilgili en ilginç paradokslardandır. Bana sorarsanız Kierkegaard okumak büyüleyici bir insanın eşliğinde uzun bir yürüyüşe çıkmak gibi. Söylediklerinin bir kısmı benim anlayamayacağım kadar çapraşık, karmaşık ve kişisel; çok büyük bir kısmı ise aydınlatıcı, derin, düşündürücü ve zenginleştirici. Bir agnostik olarak ben Kierkegaard’ı önünde açık seçik gördüğü cennet kapılarına kadar takip edemiyorum, o hedefine varmadan önce ayrılıyor yollarımız hep. Ama, en azından bana göre, ilginç bir yolculuk hedefe varmaktan çok daha eğlenceli, göle giden yol gölden daha güzeldir.

Kierkegaard deyince ilk akla gelen fikirlerden biri, Yeni Ahit’teki hikâyenin ve İsa’nın ilahiliği iddiasının sarsıcı anlamını kabul edip kavramak için gereken “iman sıçraması”dır. Yine burada da Kierkegaard’ın tam olarak neyi kastettiğini anladığımızdan emin olmak zor; bana sorarsanız bilgiye yönelik rasyonel yaklaşımların son kertede her zaman sınırlara çarpacağından, ama bin bir türlü öznel güdünün bize bu sınırların aslında son olmadığını fısıldamaya devam edeceğinden bahsediyor. Bu iman sıçraması meselesinin o kadar da ırrasyonel oldu-

ğunu söyleyebilir miyiz sahiden? Evrenin Büyük Patlama'yla başladığını duyan her çocuk Büyük Patlama'dan önce ne olduğunu sorar hemen. Bilimin bu soruya bulup buluşturduğu en iyi cevap "Tekillik", yani elimizdeki bilimin bilinen yasa ve anlayışlarının geçerli olmadığı bir durumdur. Kierkegaard'ın "iman sıçraması", evrenin sonundaki restoranı tam olarak kimin ya da neyin işlettiği şeklindeki nihai soruya bilimin verdiği cevaptan daha zorlama değil.*

Kierkegaard'ın sağlığı kendini bildi bileli bozuktur. Yürüyüşe çıktığı bir gün bacakları tutmaz oldu ama Kopenhag'daki Frederiks Hastanesi'ne ulaşmayı ve hastaneye yatmayı başardı. Daha en baştan hastalığının ölümcül olduğuna inandı ve sonraki sekiz hafta boyunca vücut fonksiyonları adım adım iflas etti. Kierkegaard hastalığından hemen önce Danimarka'daki Lutherci Kilise'ye karşı eşi benzeri görülmemiş bir saldırı başlatıp rahip ve piskoposları kendilerini ve diğer insanları rahatlatmaktan başka bir şeyle ilgilenmeyen dini bir bürokrasiden ibaret olmakla suçlamıştı. 11 Kasım 1855'te henüz kırk iki yaşındayken öldü. Son hastalığında tedavisini üstlenen doktor tuttuğu raporun ön sayfasına tek kelimelik bir soru, "Verem?" yazmışsa da kesin ölüm sebebi hâlâ tartışma konusu.

* Evrenin sonundaki restoran: Douglas Adams'ın *Otostopçunun Galaksi Rehberi* dizisine bir gönderme; aynı zamanda o dizinin ikinci kitabının adı. (e.n.)
 Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://nantes.org>

| 1. Uyanış

Mesele, insanın gerçekten ait olduğu toprakta büyümesidir; ama oranın neresi olduğunu bilmek her zaman kolay olmayabilir. Bu açıdan şanslı bazı insanlar vardır; bunlar belli bir yöne eğilimlidir ve bu yön onlara bir kez gösterildi mi dosdoğru o yönde yola koyulur ve belki de tamamıyla farklı bir yol tutturmaları gerekiyor olabileceği ihtimaliyle canlarını hiç sıkımazlar. Bir de ötekiler vardır, gelişimleri bütünüyle yakın çevreleri tarafından belirlendiği için gerçekte neyi hedeflemeleri gerektiğini asla tam olarak anlamazlar.

(*Günlükler ve Makaleler*, 1833-1855, yazarın ölümünden sonra yayımlanmıştır)

Aslında Kierkegaard'ın bizden istediği tek bir şey var, o da çoğumuzun hayatı bir uyurgezer gibi yaşadığını anlamamız. İşler durumda uyurgezerler olarak, tabii. Bazılarımız dünyada önemli insanlar olabilir; endüstriye yön veriyor, ekonomileri çekip çeviriyor, hatta ülkeler yönetiyor olabiliriz. Ama eğer uyuyorsak, hiçbir zaman talep etmediğimiz, yalnızca bir yanıt olarak inşa ettiğimiz bir yaşamın yolunda gözlerimiz kapalı yürüyorsak, dünyevi başarıların hiçbir anlamı yoktur. Kierkegaard gözlerimizi açmak istemeyişimizin ardında çok geçerli sebepler olduğunu ileri sürer. Günün birinde, uykunun

perdelediği gerçek karmaşa ve umutsuzluğa uyanmak çok korkutucu ve kafa karıştırıcı olabilir sahiden:

Hangi ülkede olduğunuzu anlamak için parmağınızı toprağa sokup kokluyorsunuz. Ben parmağımı varoluşa sokuyorum, ama koku yok. Neredeyim ben? Ne demek dünyada olmak? Anlamı ne bu kelimenin? Kim çekti beni bütün bunların içine, sonra kim bıraktı böyle? Kimim ben? Nasıl geldim dünyaya? Neden kimse fikrimi sormadı? Neden buranın kurallarını, yolunu yordamını öğretmediler, neden gezgin bir köle tüccarından satın alınmışım gibi böyle saflara sokuldum hemen? Gerçeklik denen bu dev projeye nasıl katıldım? Katılmak zorunda mıyım? Seçim diye bir şey yok mu? Eğer seçme şansımız yoksa, o zaman müdür nerede? Ona iki çift lafım var. Müdür de mi yok? Peki kime yönelteceğim ben şikâyetimi?

(*Tekerrür*, 1843)

Kierkegaard kendimizi içinde bulduğumuz bu hale çok zaman ayırır:

Bana öyle geliyor ki bunca gülünçlük arasındaki en gülünç şey, bu dünyada meşgul olmak, aşına, işine koşturan bir adam olmak. Bu yüzden ne za-

man kritik bir anda bir işadamının burnuna sinek konduğunu, işadamınınunkinden daha büyük bir aceleyle yol alan bir arabanın adamın üstüne başına çamur sıçrattığını, adamın önündeki köprü kalkarken beklemek zorunda kaldığını ya da çatıdan düşen bir kiremidin adamı öldürdüğünü görsem katıla katıla gülerim. Kim gülmez ki? Zırl zırl meşgul bu adamların başardığı şey nedir? Evinde yangın çıktığında şaşkınlıktan evdeki şömine maşalarını kurtarmaya çalışan bir kadından hiçbir farkları var mı? Hayatın büyük yangınından kurtarabildikleri bir şey var mı gerçekten?

(Ya/Ya Da, 1843)

Kierkegaard kendi hakikatini anlatma arzusunda zalim ve itici görünebilir. İyi bir evlilik mi mesela konu? Bunu unuttun; evlilik de insanın kendini kandırması üzerine kurulu büyük sirkin bir parçası:

Evli olmanın tehlikesi içerdiği bütün o ikiyüzlülükte, insanın yaptığı şeyleri karısı ve çocukları için yaptığı iddiasındadır. Kişi dünyeviliğe ve korkaklığa batar, sonra da bunlara bir kutsallık cilası çeker. Neticede çok iyi bir insansınızdır, çünkü yaptığınız her şey karınız ve çocuklarınız adınadır.

(Günlükler ve Makaleler, 1833-1855)

Bunları okuduktan sonra kitabı bir kenara fırlatıp, aşıl-
 ılanmak istesek bunu başka bir şekilde yapacağımızı
 söyleyebiliriz. Derken Kierkegaard insafa gelir ve niye
 böyle alaycı davrandığının, onu bu kadar rahatsız eden
 ve görmezden gelmesek bizi de rahatsız edeceğini bildi-
 ği şeyin ne olduğunun ipuçlarını verir:

Nihayetinde nedir bu hayatın amacı? Eğer in-
 sanlığı iki büyük gruba ayırırsak bir tarafın ya-
 şamak için çalıştığını, diğerlerininse çalışmak
 zorunda olmadığını söyleyebiliriz. Ama pek ta-
 bii ki geçinebilmek için çalışmak hayatın anlamı
 olamaz. Bu, yani yaşamak için gerekli şartları
 yerine getirebilmek adına gösterilen sürekli ça-
 banın hayatın amacı sorusuna bir cevap olabile-
 ceğini söylemek kendi içinde bir çelişkidir, çün-
 kü o şartları yaratan yine hayatın kendisidir. Ge-
 nellikle diğer sınıfın hayatlarının da o koşulları
 tüketmenin ötesinde bir amacı yoktur. Hayatın
 amacının ölüm olduğunu ileri sürmek de diğer
 bir çelişki gibi görünüyor.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard bize bu yüzden yardım etmek istiyor, çün-
 kü her birimizin bütün bu olan bitenlerin bir anlamı olup
 olmadığından şüphelendiğimiz anlar olduğunu biliyor.
 Ama sonra bizi kışkırtmaya devam ediyor. Kierkegaard

bizi uyandırmaya ve ilgimizi canlı tutmaya çalışırken paradoksları kullanmayı sever, biz de zamanla filozofun zalimliğinin ve alaycılığının bize olduğu kadar kendisine de dönük olduğunu anlarız:

Eğer birinin günlük tutması gerekiyorsa o da benim, hafızamı tazelemem gerekiyor zira. Beni bir şeyi yapmaya, bir yere gitmeye iten şeyin ne olduğunu tamamen unuttuğumu fark ediyorum çok kez. Yalnızca ufak tefek şeylerde değil, gerçekten önemli meselelerde de olabiliyor bu. Kimi zaman sebebi hatırladığımda da bana öyle tuhaf geliyor ki inanmayı reddediyorum. Güvenebileceğim notlar almış olsaydım bu tür şüphelerden bütünüyle kurtulabilirdim oysa. Sebep dediğimiz de aslında hepten tuhaf bir şeydir. Eğer kafamdaki bir sebebe tasarrufumdaki bütün tutkuyu bağlarsam yeri göğü oynatabilecek şiddette bir gerekliliğe dönüşünceye kadar şişer, ama eğer tutku yoksa onu hor görürüm. Bir zamandır lise öğretmenliğini bırakmama sebep olan şeyin ne olduğunu merak ediyordum. Geriye dönüp bakınca, o iş benim için biçilmiş kaptanmış gerçekten. Bugün o işi tam da bu yüzden, tam bana göre bir iş olduğunu düşündüğüm için bıraktığımın ayırdına vardım. Eğer hayatıma o şekilde devam etseydim kaybedeceğim çok şeyim olacak, buna karşılık kazanacağımı hiçbir

şey olmayacaktı. Bu yüzden o işten vazgeçip gezici tiyatro topluluklarından birine katılmanın doğru olacağını düşünmüştüm, çünkü tiyatroya hiç yeteneğim yoktu, dolayısıyla kazanacağım çok şey olacaktı.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard artan bir sertlikle uyarır bizi: Can sıkıntısı düşmanların en fenası, en yıkıcısıdır ve hayatı daha anlamlı ve önemli göstermeye çabaladığımızdan bizi günleri etkinliklerle doldurmaya iter. Sıkıcı olmakla ilgili uzun nutuklar çekmek çok sıkıcı olabilir tabii, ama Kierkegaard işi mizaha dökmek gibi bir çözüm bulur:

Bu tip şeylerden anlayan insanlar, temel bir il-keden hareket etmenin ilerlemek için akıllıca bir yol olduğunu söylerler; ben de onlara uyup bütün insanların sıkıcı olduğu ilkesinden hareket edeceğim. Çıkıp da bunun aksini iddia edecek kadar sıkıcı biri var mı yoksa? ... Çocuklarla az çok uğraşan herkes can sıkıntısının ne kadar yozlaştırıcı olduğunu teslim edecektir. Çocuklar kendilerini eğledikleri sürece iyidirler. Bu en düz anlamıyla böyledir, çünkü bazen oyun oynarken bile huysuzlaşıyorlarsa bunun asıl sebebi kendilerini sıkımaya başlamış olmalarıdır.

Sonra bu iddiasını bir adım ileri taşır ve çocukları eğlendirebilmenin dadılıktaki temkinli, güvenilir ve terbiyeli olmak gibi el üstünde tutulan erdemler kadar önemli bir özellik olduğunu söyler. Bize sataşmaya, uyanık kalmamız, dikkatimizi vermemiz için zorlamaya devam ederken absürdlüklerin dozunu artırır:

Ama dünyanın halleri öyle garip, alışkanlıklar ve can sıkıntısı her şeyi öylesine ele geçirmiş ki dadı örneği estetik talebinin münasip karşılandığı tek örnek. Karısının sıkıcı olduğu gerekçesiyle boşanma davası açan, bakınca insanın içini çok sıkıdığı için kralın tahttan indirilmesini, dinlemesi çok sıkıcı olduğu için rahibin sürülmesini ya da korkunç sıkıcı oldukları gerekçesiyle bir kabin bakanının görevden alınmasını, bir gazetecinin müebbet hapse mahkûm edilmesini isteyen biri bu taleplerinde bir yere varamayacaktır.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard biz okurların zekâsına saygı duyduğuna işaret eden ironiler ve abartılar kullanarak çoğumuzun kendini meşrulaştıran bir uyurgezer kalabalığının parçası olduğu gerçeğini su yüzüne çıkarır. Ama bu işin çözümleri vardır – olmalıdır, yoksa uyanmanın bir anlamı olmaz, Kierkegaard da bizi kendi halimize bırakırdı. İlk

olarak önerdiği çözüm gayet basit ve caziptir: Hayatın asli absürdlüğüne uyanmamızı, bunu bir oyun gibi görmemizi ve bu oyunu can sıkıntısı sorunundan kurtulmamızda çok işe yarayabilecek ciddi bir yaratıcılıkla oynamamızı söyler. Uykudakilere son bir kez çatar sonra:

Yani bütün insanlar sıkıcıdır... "Sıkıcı" kelimesi başkalarını sıkan insanlar kadar kendini sıkanlar için de kullanılabilir pekâlâ. Başkalarını sıkanlar gürühtür, kalabalıktır, genel olarak insanlığın ortalamasıdır. Kendi canlarını sıkanlar ise azınlıktır, seçkinlerdir. Buradaki enteresanlık şurada yatıyor: Kendi canlarını sıkmayan insanlar genellikle başkalarını sıkarken, kendi canlarını sıkanlar başkalarını eğlendirir. Kendi canlarını sıkmayanlar çoğunlukla dünyanın çalışkan insanlarıdır ve işte bu yüzden en sıkıcı ve tahammül edilmezleri de onlardır.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Çözüm önermeden önce şöyle devam eder:

Meselenin sırrı gelişigüzel olmakta. İnsanlar gelişigüzel yaşamamanın özel bir maharet gerektirmediğini sanıyorlar; oysa süreçte kaybolmamacak, kaybolmamakla kalmayıp bundan zevk almayı başaracak şekilde rastlantısal olmak yoğun

bir çalışma gerektiriyor. Kişi, bu şekilde, hazzın doğrudan nesnesinden değil, başka bir şeyden, gelişigüzel bir şekilde ortaya çıkan bir öğeden keyif alır. Bir oyunun ortasını izler ya da bir kitabın üçüncü bölümünü okur. Bu yolla yazarın bizim için planladığından çok farklı bir keyif alır. Tamamıyla tesadüfi bir şeyin tadını çıkarır, bütün varoluşu bu açıdan seyreder ve gerçekliğin orada karaya oturmasına izin verir. Bir örnek vereyim. O dönemki hayat koşullarım yüzünden gevezeliklerini dinlemeye mecbur kaldığım bir adam tanıyordum. Adamın her türlü durum için hazırda bulundurduğu dayanılmaz sıkıcılıkta ve küçük çaplı felsefi nutukları vardı. Umutsuzluğun eşiğine geldiğim bir anda adamın nutuk çekerken aşırı derecede terlediğini fark ettim. Terlemesine odaklandım. Ter damlalarının alnında boncuk boncuk birikmesini, küçük bir dere olup burnuna süzülmesini ve burnun tam ucunda birleşip büyük bir damla oluşunu izledim. O andan itibaren her şey değişti. Hatta kimi zaman, sırf terin alnından burnuna süzülüşünü izlemenin zevki için, adamı o müthiş nutuklarından birine girişsin diye yüreklendirdiğim bile oldu.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Hem komik, hem de iç karartıcı. Ayrıca, Søren Kierkegaard'da hep olduğu gibi, bir "arkası yarın" hali de var.

Yazarın ironisi, dolaylı eğitim yöntemi, okuru bir adım geri çekilip hayatta soğukkanlı bir öğrenci ve gözlemci olmaya, hayata “estetik” dediği yanıtı geliştirmeye yönlendiren bu görünürde kinik öğüdü –Oscar Wilde’ın estetikleri ya da Huysman’ın *Tersine* kitabının kahramanı Des Esseintes için olduğu gibi– kendi içinde bir amaç değil. Kierkegaard bunları henüz çok uzakta kalan bir amaç giden araçlar olarak öne sürer. Ama onu bu noktaya kadar takip edebildiysek, en azından bir şeyi, ama çok önemli bir şeyi anlamışız demektir: *Seçim yapabildiğimizi*.

|2. İşin İç Yüzünü Görmek

Liselerde genellikle felsefe dersi olmaz, bu yüzden felsefenin kesinlikli bir hayat bilimi olduğunu zannederek büyürüz; söylediklerini bir anlasak, bize tam olarak kim olduğumuzu, neden burada olduğumuzu, nereye gittiğimizi söyleyecektir hemen. Fakat Bertrand Russell'ın *Principia Mathematica*'sının ya da Wittgenstein'in *Tractatus Logico-Philosophicus*'unun tek bir sayfasına göz atmak, modern Batı felsefesinin gündelik yaşamlarımızla pek alakası olmayan ezoterik bir uğraş olduğunu anlamamıza yeter. Ciddi arayışlar içinde bir gençken, Descartes'ın "*Cogito ergo sum*" ("Düşünüyorum, öyleyse varım") sözü, sırf ne demek istediğini anlayabildiğimi düşündüğümünden benim için büyük bir anlam kazanmıştı. Bu kısa, öz ve mutlak ifade, üzerinde yeterince düşünülürse hayatın anlamına dair engin ve rahatlatıcı kavrayışlar sunmayı vaat ediyor gibiydi. Aynı sebeplerden Budizm'deki *satori*'yi, zihnimizin prangalardan kurtulduğu ve her şeyin tamamıyla aydınlığa kavuştuğu o göz kamaştırıcı an fikrini de çok cazip buluyordum. O andan sonra, yaşam pek kolay gibi olacaktı.

Derken zaman geçti, o aydınlığa bir türlü kavuşulmadı ve yarış birden başlayıverdi. Hayat tüneline iş, kariyer ve evlilik virajlarına girdik son sürat; varoluşsal endişeleri ergence lüksler olarak başımızdan savıp fiili ve gerçek hayatlarımızı yaşama işine giriştik. Bizi izlerken kendi hayatını da hatırlayan Kierkegaard gülmeye başlıyor hemen.

Çok gençken ve bolluk içindeyken gülmeyi unuttum. Sonra, büyüdüğümde, gözlerimi açıp gerçek dünyayı görünce gülmeye başladım ve o zamandan beri de susmadım. Hayatın anlamının bir iş bulmak, hayatın amacının yüksek mahkemede yargıç olmak, aşkın ısıltılı sevincinin hali vakti yerinde bir kızla evlenmek, dostluğun kutsallığının birbirini mali sıkıntılardan kurtarmak, bilgeliğin çoğunluğa uymak, cesaretin on gümüş paralık cezayı göze almak, içtenliğin yemekten sonra "Afiyet olsun" demek, Tanrı'dan korkmanın da yılda bir kez ayine gitmek olduğunu gördüm. Bunları gördüm. Sonra da güldüm.

(Ya/Ya Da, 1843)

Belki zamanı gelince biz de meseleyi kapıp gülmeye başlarız. Çünkü "gerçek benlik"le ilgili büyük sorular tekrar gündeme geldiklerinde bunu çok eğlenceli bir şekilde yapıyorlar. Amerikalı mizah yazarlarından Jack Handey'nin *Deep Thoughts*'unda [Derin Düşünceler] bu tip mizahı mükemmel bir şekilde yakaladığını düşünmüştümdür hep: "Size bunu söylemek istemezdim ama," der Handey, "eğer bir zayıflığın güce dönüşebileceğini düşünüyorsanız, bu da başka bir zayıflıktır." Gary Larson da *Far Side Gallery*'sindeki bir karikatüründe bir kitapçının kişisel gelişim kitapları bölümünde durup "Gececil

Hayvan Olmaktan Korkmayın” adlı kitaba gömülmüş gözlüklü bir porsuk çizmiştir. Doğa diye bir şeyin olmadığı, her şeyin öğretilmek zorunda olduğu (yürümeyi öğreten kitaplar bile satılıyor) şeklindeki saçma modern inancımız üzerine komik yorumlar bunlar; ama bu aynı zamanda karanlıkta atılmış bir kahkaha, bir açmaz. *Ya/Ya Da*’nın “Diapsalmata” başlıklı kısmında Kierkegaard bir şaka hakkında bir şaka hakkında bir şaka anlatır:

Bir gün bir tiyatronun perde arkasında yangın çıktı. Palyaço gelip izleyicileri uyardı. İzleyiciler bunun bir şaka olduğunu düşünüp alkış tuttu; palyaço söylediklerini tekrarlayınca alkışlar arttı. Bana sorarsanız dünya böyle sona erecek: Her şeyin bir şakadan ibaret olduğunu sanan cin fikirli tiplerin tezahüratları eşliğinde.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard *delicesine* okumuştur. Yunan ve Roma mitolojisiyle edebiyatını, Eski ve Yeni Ahit’leri, İskandinav mitolojisini, Shakespeare’i ve Goethe’yi iyi biliyor, kendi çağının söz sahibi filozoflarını satır satır tanıyordu. Engin bilgisi sayesinde pek canı sıkılmıyordu ama bu sadece bir ikame meselesi, daha derinlerdeki boşluk hissini gizlemek için ümitsiz bir taktikti. Kierkegaard bunun farkındaydı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bir ev tutup döşemiş, ama acısıyla tatlısıyla hayatı paylaşacağı sevgiliyi henüz bulamamış bir adam gibi dikiliyorum burada. Ama dünyanın derinlerine dalmak "o müthiş fikri" ya da, daha doğrusu, gerçek benliğimi bulmanın yolu değil. Bu yolu daha önce denemiştım. Bu yüzden hayatın türlü türlü karmaşası karşısında uzmanlığımı geliştirmenin yolu olarak hukuk çalışmalarına başlamak çok iyi bir plan gibi göründü. Çünkü burada kendimi kaptıracak çok sayıda münferit vakayla karşılaştım. Eldeki gerçeklerden bir bütünlük, tüm karanlık yönleriyle izleyebileceğim bir suçlu hayatı organizması inşa edebilirdim (burada da bir birlik ruhu belirgin ölçüde mevcut).

Daha sonra oyuncu olmak isteme sebebim de buydu; böylece kendimi başkalarının yerine koyarak kendi hayatımdan başka hayatlar yaşayabilir, bu geçici takastan zevk alabilirdim. Sadece bilgili değil, tamamıyla insani bir hayatı sürmek için ihtiyacım olan şey buydu; böylece düşüncemin gelişimini kimi insanların nesnellik diyebileceği ama bana ait olmayan bir şey üzerine değil, varoluşunun en derin köküne bağlanan ve bütün dünya alt üst olsa bile, sayesinde, tabiri caizse, tanrısala uzanıp onunla birleşebileceğim bir şey üzerine kurdum. Bu bende eksik olan ve peşinden gittiğim şeydi. Bu yüzden, uğruna her şeyden, hatta canlarımdan vazgeçebileceğim o kayımsızca mücev-

heri arayan büyük insanları sevinç ve içten gelen bir güçle anıyorum; onları hayata kararlı bir şekilde müdahil olur, seçtikleri yolu takip ederken, hiç yalpalamadan sağlam adımlar atarken görmem ya da yüce hedeflerine varmaya çalışırken kendi içlerine dalmış bir halde ücra bir yan yolda karşılaşmam bir şey değiştirmez. Bunlara yakın mesafede duran yanlış patikalara bile saygım sonsuz. Önemli olan kişinin içsel eylemleri, Tanrısal tarafıdır; ne kadar çok şey bildiği değil.

(Günlükler ve Makaleler, 1833-1855)

O halde ne yapmalıyız, bütün öğrenimimiz bir oyalanmadan, zaman geçirmek için bir yoldan fazlası değilse? Ne yapmalıyız kendimiz olmak yerine oyuncular olduğumuzu, rolümüzü oynadığımızı keşfedersek? Gülebiliriz mesela. Mizah varoluşsal boşluğun verdiği acıyı gizlemenin yollarından biridir. Kierkegaard'ı ciddi bir şekilde okumaya başladığımda bu adamın ne kadar komik olabildiğini keşfetmekten de ayrı bir zevk aldım. *Ya/ Ya Da'nın* "Diapsalmata" bölümünde, seçim yapma zorluğunun dehşetlerine karşı feci komik bir itiraz var:

Evlenin, pişman olacaksınız; evlenmeyin, yine pişman olacaksınız; ister evlenin ister evlenmeyin, her iki şekilde de pişman olacaksınız; ev-

lenseniz de evlenmeseniz de pişman olacaksınız. Dünyanın saçmalıklarına gülüp geçin, pişman olacaksınız; dünyanın saçmalıklarına ağlayın, yine pişman olacaksınız; dünyanın saçmalıklarına ister gülüp geçin ister ağlayın, her iki şekilde de pişman olacaksınız; dünyanın saçmalıklarına gülüp geçseniz de ağlasanız da pişman olacaksınız. Sevdiğiniz kıza inanın, pişman olacaksınız; sevdiğiniz kıza inanmayın, yine pişman olacaksınız; sevdiğiniz kıza ister inanın ister inanmayın, her iki şekilde de pişman olacaksınız; inansanız da inanmasanız da pişman olacaksınız. Kendinizi asın, pişman olacaksınız; kendinizi asmayın, yine pişman olacaksınız; kendinizi ister asın, ister asmayın, her iki şekilde de pişman olacaksınız; kendinizi assanız da asmanız da pişman olacaksınız. Bu, beyler, hayat bilgeliliğinin özüdür.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard'ın absürdlüğüyle insanı uyaran abartılı sözleri, onu ciddiye almamız için bize meydan okuduğunu anlamamızı sağlıyor. Karanlıkta bir kahkaha bu yine, acilen gülmekten daha fazlasını yapmamız gerektiğini ima eden bir yanı var.

Kierkegaard rahiplik eğitimi almasına rağmen doğrudan vaaz vermenin değerine inanmazdı. Onun yerine yazılarını, kendi hayatı üzerine yaptığı açıklamalardan

öğrendiklerimizin bizim yolculuğumuzu aydınlattığı –kendi deyişiyle– “dolaylı iletişim” üzerine kurdu. *Ya/ Ya Da’nın* ilk okurlarından biri annesine Kierkegaard’ı onunla tanıştığından beri “aşırı itici” bulduğunu, ama nefretinin sebebini ancak kitabı okuyunca anladığını yazmıştı: “Bu acayip kişilik benim kendi karikatürüm.” O zamandan beri pek çok okur şu gibi pasajlarda kendi karikatürünü görmüştür:

Âşık olmak ne tatlı, insanın âşık olduğunu bilmesi ne ilginç şeydir ... Bir kez daha âşık olmak gibi nadir bir hazza nail olabildiğim için tanrıların sevgili kulu olmalıyım. Hiçbir ustalık, hiçbir çalışma bunun yolunu yapamaz, tanrı vergisidir bu. Ama erotik aşkı içimde bir kez daha coşturma talihine eriştim mi, bunun ne kadar sürebileceğini merak etmeye başlıyorum hemen. İlkine hiç yapmadığım bir şekilde üstüne titriyorum bu aşkın. Deneyim bu tür vakaların seyrek olduğunu gösteriyor, onun için bunlardan sonuna kadar faydalanmak insanın boynunun borcu; zira gerçek hüsrân, bir kızı baştan çıkarmakta hiçbir sıkıntı yokken, baştan çıkarmaya degecek bir kıza rastlamanın az bulunur bir haz olmasında yatar. Aşkın pek çok gizemi var ve daha küçük bir gizem olsa da aşkın ilk evresi bunlardan biri. Çoğu insan işi aceleye getirip nişanlanır ya da böyle aptalca başka bir şey yapar ve sonra her

şey bir çırpıda biter. Ne kazandığına, ne kaybet-
tiğine dair hiçbir fikri olmaz insanın.

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard estetlerini, ironik ve mesafeli gözlemcileri-
ni, mesela “baştan çıkarıcı Johannes” gibi manipölatör-
lerini, tekrar tekrar anlatır ve bunu o kadar gerçekçi ve
ironik bir şekilde yapar ki onlardan biri olmak isteme-
mize imkân kalmaz. Kierkegaard, tıpkı Walt Whitman
gibi, içinde çokluklar olduğunu biliyordu; onca mah-
las kullanmasının sebeplerinden biri de buydu. Ama
Whitman'dan farklı olarak, bu çoklukları görmek onu
rahatsız ediyordu. Kierkegaard içimizdeki çok sayıda
olası benlikten, oyuncular olarak elimizin altında hazır
tuttuğumuz repertuardan, hayattan bir adım geri atarak
elde ettiğimiz seçeneklerden, aşka âşık olmaktan, bunu
tekrar tekrar yapmaktan ve yaptığımızın bu olduğunu
kendimizden gizlemekten bahseder; çünkü Johannes'e
eşlik edip âşık olmanın ne kadar güzel ve *ilginç* bir şey
olduğunu söylersek bu bilgi eğlenceyi sona erdirir ve
sihirbazın hilelerini gören çocuklar gibi düş kırıklığına
uğrarız.

Bu sınırsız gibi görünen öz-uyarım kaynağını bul-
duk çünkü *satori*'ye asla ulaşamayacağımızı, *cogito ergo*
sum'un tam anlamını hiçbir zaman kavrayamayacağı-
mızı, bu yüzden de hiçbir zaman *hamamdan müthiş*

bir sevinç çılgılığıyla sokağa fırlamayacağımızı idrak etmemizle birlikte gelen en korkunç hastalığa, varoluşsal sıkıntıya yakalanmak istemiyoruz. *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*'ndeki anlatıcının dediği gibi: "Ne komik, ne de trajik açmazlardan korkarım, korktuklarım sadece sıkıcı olanlardır." *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*'nün tamamı bu karakter tipini teşhir etmeyi ve eğer bu teşhirde kendi karikatürümüzü görüyorsak bizi bu gerçeğe uyanmaya ve bu sahte benliğin iç yüzünü görmeye teşvik etmeyi amaçlar. Kierkegaard'ın heyecan verici yanı, göstermek istediklerini açığa çıkardıktan sonra yüzünde kendini beğenmiş bir gülümsemeyle sahneden çekilmemesidir. Kierkegaard vazgeçmez. Estetik yanıtını geride bırakıp anlam arayışına devam eder ve bizi de peşinden sürükler. Büyük bir çabayla kaçmaya çalıştığımız boşluğun aslında boşluk olmadığından emin gibidir.

|3.

Geçmişte Yaşamaktan Nasıl Kaçınmalı

Rasyonalizmin en büyük mitlerinden biri, mutlu olmanın bir püf noktası ya da sırrı olduğu ve bunu öğrenirsek hayatımızın geri kalanı boyunca mutlu olabileceğimizdir. Yayıncılar bu fikri destekleyen kitaplar sayesinde servet ediniyorlar. Sorun şu ki mutluluğumuz hava durumu kadar tesadüfi ve mantıksız gibi görünüyor. Mutluluğun neden bir anda ortaya çıktığını bilmediğimiz gibi neden yine bir anda kaybolup gittiğini de bilmiyoruz. Kierkegaard *Tekerrür*'deki bir pasajında tipik ironisiyle kendi gelip geçici mutluluk deneyiminin açıklamasını yapar:

Bu meseleye biraz olsun ciddiyetle kafa yoran herkes, hiç kimsenin hayatı boyunca yalnızca yarım saatliğine bile halinden mutlak bir şekilde ve akla gelen her açıdan tamamıyla hoşnut olmayacağını söylediğimde haklı olduğumu bilir. Bu hoşnutluğun ortaya çıkması için yeter miktarda yiyecek ve giyecekten fazlasının gerektiğini eklememe gerek yok herhalde. Bu duruma bir kez yaklaştım. Bir sabah kendimi alışılmadık ölçüde iyi hissederek kalktım; önceki bütün deneyimlerime aykırı bir şekilde, iyi hissetme hali saatler ilerledikçe arttı. Saat tam birde zirveye ulaştım; önceden bilinen hiçbir iyilik barometresinde, hatta şüir termometresinde bile kaydı olmayan türden baş döndürücü bir maksimum. Bedenimin ağırlığı yokmuş, hatta bir bedenim

yokmuş gibi hissediyordum, çünkü her bir organ kendi eksiksiz tatmininin tadına varıyor, her bir sinir hem kendinden hem de bütünden zevk alıyor, kalbimin her atışı ve içimdeki bütün hareketlilik anın sevincini kutlayıp tanımlıyordu. Yürürken havada süzülüyordum sanki, göğü yarıp yeryüzünden ayrılan bir kuşun uçuşu gibi değil ama, rüzgârın mısır tarlasının üzerinde esişi, denizin özlem dolu gelgitleri, bulutların düşler kuran sürüklenişi gibiydi. Varlığım okyanusların derinleri kadar, gecenin kendinden hoşnut sessizliği kadar, günün sessiz monoloğu kadar saydamdı. Ruhumun her hali melodik bir tınıya yuva yapmıştı. Her düşünce açıktı bana; en saçma hevesler, en yüce derinlikler, hepsi aynı şen coşkunun davetkârdı. Her yeni izlenimin gelişini daha bana ulaşmadan, içimde uyanmadan önce duyumsuyordum. Bütün varoluş bana âşıktı sanki, her şey varlığımla önceden belirlenmiş bir uyum içinde hareket ediyor gibiydi; hepsi benim içimde kendini biliyordu, bütün bilmeceler, her şeyin açıklandığı mikrokozmosmik bir saadette çözülüyordu, en nahoş şeyler, en sersemce laf, en iğrenç manzara, en vahim çelişki bile. Daha önce belirttiğim gibi saat tam birde zirveye, en yüce kavrayışlara ulaşmıştım ki birden gözüme bir şey kaçtı, belki bir kirpik, bir toz zerresi, belki başka bir şeydi, bilmiyorum. Tek

bildiğim, o anda büyük bir hızla umutsuzluğun derinliklerine yuvarlandığım. Benim kadar yükseklerle çıkan ve tam o anda bile mutlak ve eksiksiz hoşnutluğa ulaşmanın ne kadar mümkün olabileceği şeklindeki kuramsal soruyla meşgul olan herkes bunu kolaylıkla anlayacaktır. O zamandan beri tam ve evrensel hoşnutluğu bilme umudumdan hepten vazgeçmiş bulunmaktayım. Bırakın sürekli ve tam bir hoşnutluğu, münferit anların hoşnutluğunu bilmekten bile umudu kestim; Shakespeare'in dediği gibi, bir meyhaneci چراغının matematiği bile bu anların azlığını hesaplamaya kâfidir.

(*Tekerrür*, 1843)

İstediğimiz kadar sık değilse de hepimizin böyle uza-
yan mutluluk anları muhtemelen vardır. Kierkegaard da
onunki geçip gitti diye üzülmemizi bekliyor değil elbette.
Kendiliğinden gelen bu mutluluk tezahüründen ziyade,
çok farklı bir mutluluk deneyimine verdiğimiz tepkiyi,
geçmiş zamanın hatırlanan mutluluğunu, *neden* mutlu ol-
duğumuzu bildiğimizi düşündüğümüz ve o koşulları tek-
rar yaratarak o mutluluğu yeniden elde etmek için kasıtlı
bir çaba gösterdiğimiz zamanları düşünmemizi istiyor.

Genellikle bu isteğin altında şimdiki hayat koşulla-
rımızdan memnun olmamamız yatar. İstediğimiz işe
giremeyiz, evliliğimiz iyi gitmez, *faturalarımızı* zar zor

öderiz, yaşlanırız ve sağlığımız bozulur ya da geçmişte yaptığımız bir şey, mesela birine bir davranışımız bizi mutsuz ettiği, utandırdığı ya da vicdanımızı sızlattığı için zamanda geri gidip bir şeyleri değiştirmek isteriz. Kierkegaard hayatı boyunca genç nişanlısı Regina Olsen'e kötü davrandığı düşüncesiyle boğuşur ve bu mücadelesi ona geriye dönüşün gerçek bir seçenek olduğuna inanmanın beyhudeliğine dair çok keskin bir kavrayış kazandırır. Beyhudedir, çünkü geçmişte kalan bir mutlulukla bağdaştırdığımız fiziksel koşulları yeniden yaratmak için en itinalı ve titiz girişimlerde bulunsak, aynı evi, aynı sokağı, pencerede aynı yüzü bulsak bile işe yaramayacaktır. Burada Kierkegaard eskiden tattığı hazları yeniden yaşamak için gittiği Berlin gezisini anlatır:

Bir süre boyunca her fırsatta yinelemenin mümkün olup olmadığı ve bir şeyin yinelendikçe daha mı iyileştiği, yoksa daha mı kötüleştiği sorusuyla uğraştıktan sonra, birden aklıma geldi bu fikir: Berlin'e tekrar gidebilir, yinelemenin mümkün olup olmadığını ve bunun ne anlama geldiğini ortaya çıkarabilirdim.

...

Yinelemenin olasılığını ve potansiyel önemini araştırmak için çıktığım bir keşif gezisinden söz etmek istiyorum kısaca. Planımdan kimseye bahsetmeden (ve böylelikle deneyi geçersiz kılabiliriz) ve yineleme fikrini sıkıcı hale getirebi-

lecek bir sürü gevezelikten kurtularak) gemiyle Stralsund'a varıp orada Berlin'e giden bir posta arabasında yer ayırttım. Posta arabalarındaki en rahat koltuğun neresi olduğu üzerine akademik bir tartışma dönüyor. Benim fikrim şu yönde: Koltukların hepsi berbat. Berlin'e önceki gidişimde koridor tarafındaki ön koltuklardan birine oturmuş (bazılarına göre büyük avantaj) ve sonraki otuz altı saat boyunca koltuk komşularımla birlikte öyle çok sarsılıp sallanmıştım ki Hamburg'a vardığımızda yalnızca aklımın hâkimiyetini değil, bacaklarımınkini de kaybetmiştim. O vagona altı kişi birlikte geçirdiğimiz saatler boyunca sallana sallana çözünüp tek bir bedene dönüşmüştük. Aklıma Molbo'nun eksik akıllı sakinleri geldi, onlar da o kadar uzun zaman birlikte oturmuşlar ki sonunda hangi bacağın kimin olduğunu anlayamamışlar. Bu kez en azından daha küçük bir bedenin uzvu olma umuduyla iki kişilik vagona yer aldım. Bu bir şeyleri değiştirdi tabii. Ama yine de her şey kendini tekrar etti. Postilyon borusunu çaldı, ben de böyle durumlarda hep yaptığım gibi gözlerimi yumup kendi kendime konuştum: Bakalım bunu atlatabilecek misin, Berlin'e ulaşabilecek misin; ulaştın diyelim, tekrar insan şeklini alabilecek ve tekrar yalnızlığın bireyciliğinde kendini azat edebilecek misin, koca bir bedende uzuv olma anısı yakarı bir daha bırakacak mı bakalım?

Berlin'e ulaştım gerçekten.

Sonra, yinelemenin mümkün olup olmadığı meselesini çözmek üzere eskiden kaldığım pansiyona gittim doğruca.

(Tekerrür, 1843)

Plandan ilk kopuş, ilk hayal kırıklığı, pansiyon sahibinin evlenmiş ve zamanında Kierkegaard'a kiraladığı odaya taşınmış olmasıdır. Kierkegaard başka bir odayla idare etmek zorunda kalır. Yinelemenin kendini gösterme şansını artırmak için aşına olduğu bir oyunu izlemek üzere tiyatroya gider. Buradan eli boş dönmeyecektir sanki. Fakat, keşfedeceği üzere, bazen yinelenen şey yinelenmesini istediğiniz şey değildir.

Königstädter Tiyatrosu'nda *Der Talisman* sahnelenecekti. Anısı ruhumda canlandı ve hepsini son derece net bir şekilde, geçen sefer olduğu gibi gördüm. Alelacele tiyatroya gittim. Bu kez tek kişilik localarda yer yoktu. Kendimi bir grup insanın arasında buldum; eğlenseler mi sıkılsalar mı emin olamıyorlardı; sıkıcılıklarından hiç kuşku duymayıp başınızdan atmak isteyeceğiniz tiplerdendiler yani ... Yarım saat kadar dışımı sıkıp sonra çıktım, şöyle diyordum kendime: Yineleme diye bir şey yok tabii ki. Önceki gelişimde her gün uğradığım kafeye doğru yola koyuldum ... Kahveleri o zamanki kadar iyi ola-

bilirdi. İnsan öyle olacağını sanıyor. Oysa damak tadına uygun değildi.

Akşam olunca yine önceki gelişimde sık sık uğradığım ve hatta, muhtemelen alışkanlıktan, hoşça vakit geçirdiğim restorana gittim. O zamanlar her akşam soluğu orada aldığımdan mekânın bütün ayrıntılarına vakıftım. Erkencilerin ne zaman çıktıklarını, çıkarken geride kalanlara nasıl veda ettiklerini, şapkalarını içeride mi, dışarıda mı, kapıyı açarken mi yoksa sokağa çıktıktan sonra mı taktıklarını bilirdim. Kimse dikkatimden kaçmazdı; Proserpina gibi her kafadan bir saç teli koparırdım, kellerden bile. Her şey her açıdan aynıydı. Aynı şakalar, aynı kibarlıklar, aynı hafif sarhoşluk, bütün mekân tıpatıp aynıydı, aynılığın içinde aynılık. Süleyman bir kadının münakaşasının çatıdan akan damlalar gibi olduğunu söyler – kim bilir bu sabit hayata ne derdi! Ürkütücü bir düşünce, ama yineleme burada gerçekten mümkündü.

Ertesi akşam yine Königstädter Tiyatrosu'ndaydım. Yinelenen tek şey yinelemenin imkânsızlığıydı. Hangi yöne dönsem boşunaydı. Geçen sefer geldiğimde sıçramaya hazır görünen zarafetiyle beni büyüleyen küçük dansçı sıçrayışını yapmıştı artık; Brandenburg Kapısı'nın önündeki kör adam, arpçım, ki muhtemelen onu dert edinen tek kişi bendim, kendisini bir salkımsöğüde benzeten, melankolik hissettiğim zamanlarda görmeyi öz-

lediğim açık yeşil paltosu yerine bu kez grimtırak bir palto giymişti. Benim için aynı kişi olamazdı.

... Bütün bunlar günlerce tekrarlandıktan sonra yineleme işinden o kadar usandım, öyle hurçınlaştım ki eve dönmeye karar verdim. Öğrendiğim şey enteresan olmakla birlikte önemli değildi. Yineleme diye bir şey olmadığını keşfetmiş ve bunu defalarca, hem de farklı farklı şekillerde yineleyerek doğruluğundan tamamıyla emin olmuştum.

Bütün umutlarımı eve bağladım. Justinus Kerner'in anlattığı bir hikâyeye vardır. Hikâyedeki adam evinden sıkılır, uçsuz bucaksız dünyaya açılmaya niyetlenip atını eyerletir. Az bir mesafe gittikten sonra at adamı üstünden atar. Bu bir karar anına dönüşür, çünkü adam ata tekrar binmek için arkasına döndüğünde gözleri geride bırakmayı onca istediği eve takılır. Evine bakar, o kadar tatlı görünür ki gözüne, hemen oraya geri döner. Ben de kendi evimde her şeyi yinelenmeye hazır bulacağımdan hayli emindim. Kendimi bildim bileli ortalığın ayağa kalktığı her türlü duruma derin bir şüpheyle yaklaşmışımdır; o kadar ki temizlikten, özellikle de yerlerin fırçalanmasından nefret ederim. Bu yüzden gitmeden önce muhafazakâr ilkelerimin yokluğumda da gözetilmesi için en katı talimatları vermiştim.

Ama ne oldu? Sadık hizmetçim benimle aynı fikirde değildi. Gidişimden hemen sonra azı-
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>
 lı bir temizliğe girişirse ben dönene kadar işleri

bitireceğini düşünmüş, her şeyi tastamam eski yerine düzgünce koyabileceğinden de hiç kuşku duymamıştı. Eve geldim, kendi kapımın zili ni çaldım, hizmetçim kapıyı açtı. Dikkate şayan bir andı. Hizmetçim ceset gibi bembeyaz kesildi, kapı aralığından içerideki dehşet verici manzaraya baktım: Her şey tepetaklak. Sersemledim. Hizmetçim o şaşkınlıkla ne yapacağını bilemedi ve suçluluk hissine yenilip kapıyı yüzüme çarptı. Bu kadar da fazlaydı artık. Sıkıntım had safhaya vardı, prensiplerim çöktü ve en kötü ihtimalden korkar oldum ... Yinelemenin sahiden mümkün olmadığını ve daha önceki hayat anlayışımın galip geldiğini anlamıştım ...

Zaman geçti, hizmetçim yaptığı hatayı affettirdi ve gündelik hayatıma bir tekdüzelik çöktü yenisinden. Hareket edemeyen şeyler belirlenen yerlerinde durdular ve hareket edebilen şeyler kendi öngörülebilir seyirlerine devam ettiler; saatim, hizmetçim ve ben, her birimiz kendi rotamızda dolanıp durduk. Yineleme diye bir şey olmadığını tespit etmiş olsam da, şurası da her daim kesin ki insanın esnek olmaması ve gözlem gücünü bile bile köreltmesi, en saçma oyalanmalardan bile daha sersemletici bir tekdüzeliğin yolunu açacak ve bu tekdüzelik insanın ömrü boyunca, bir büyü gibi, giderek daha da güçlenecektir.

(*Tekerrür*, 1843)

Kierkegaard bize sık sık hayatı fazla kontrol etmeye kalkmanın, onu güvenilir ve değişmez bir rutine dönüştürmek için tuhaflıklarından ve sürprizlerinden kaçmaya çalışmanın tehlikelerini hatırlatır. İşin içine Danimarka'nın posta hizmetlerinin teatrallliğini katarak, bütün soruna kişisel ve gerçeküstülüğüyle okuru eğlendiren bir çözüm getirir:

Posta borusuna selam olsun! Pek çok sebepten ötürü, tam bana göre bir enstrüman bu. En çok da hiç kimse bir posta borusuyla aynı sesi iki kez çıkarabileceğinden emin olamayacağı için. Posta borusunda sonsuz olasılık vardır ve her kim bu aleti dudaklarının arasına alıp bilgeliğini ona uygularsa asla yinelemeden suçlu bulunmaz, her kim bir arkadaşına yanıt vermek yerine kendi eğlencesi için ona bir posta borusu verirse hiçbir şey söylememiş ama her şeyi açıklamış olur. Posta borusuna övgüler olsun! Bu benim armam. Eski çilecilerin masalarının üstüne kafatası koyup hayatlarını onun üzerinden tefekküre dalmaya adanmışları gibi, benim masamdaki posta borusu da bana hayatın anlamını hatırlatsın hep. Posta borusuna övgüler olsun! Yolculuk, çekilen zahmete değmez; çünkü insanın yinelemenin mümkün olmadığına ikna olması için yerinden kımıldamasına gerek yoktur. Hayır, her şey geçip gittiği, boşa çıktığı zaman odanızda sessiz sakin oturur-

ken hiç kımıldamadığınız halde bir trenden daha hızlı seyahat edebilirsiniz. Her şey bunu hatırlatmalı bana. Hizmetçim posta idaresinin üniformasını giymeli ve yemeğe çıktığımda tek vasıtam posta arabası olmalı. Elveda, elveda gençliğin zengin umudu! Neden bu telaş? Peşinde koştuğun şey aslında yok, sen ne kadar yoksan o da o kadar yok! Elveda erkeksi güç! Neden yere öyle sert vuruyorsun ayağını? Üstüne bastığın şey bir yanılsama! Elveda azim, hedefine ulaşamayacaksın, çünkü geriye dönmedikçe yaptıklarını yanına alamazsın, geriye de dönemezsin. Elveda ormanın güzellikleri, ben görmek istediğimde çoktan soldurmuştu zaman sizi! Ak bakalım gelgeç nehir, ne istediğini sahiden bilen tek sensin, sen denize koşmak, asla dolmayacak denizde kendini kaybetmek isteyensin! Oyna bakalım hayat tiyatrosu, ne komedi denilebilir sana, ne trajedi, çünkü kimse görmedi henüz nasıl biteceğini! Acele et varoluş tiyatrosu, hayat geri gelmiyor, harcanan para misali. Neden kimse ölümden dönmedi şimdiye dek? Çünkü hayat büyülemeyi bilmiyor ölümün bildiği gibi, çünkü hayat ikna etmeyi bilmiyor ölümün bildiği gibi. Evet, eşsiz bir iknacıdır ölüm, yeter ki kişi karşı çıkmaya kalkışmayıp konuşmasına izin versin. Anında ikna ediverir, öyle ki insan ne tek bir kelime itiraz edebilir, ne de hayatın diyeceklerini dinlemeye istek duyabilir.

(*Tekerrür*, 1843)

Kierkegaard'ın "yineleme" fikri, gerek anılara bağlanarak, gerekse bir zamanlar içinde bulunulan fiziksel koşulları yeniden yaratarak geçmişte yaşama arzusunun basit bir şekilde reddedilmesinden ibaret değildir. Kierkegaard bu terimi felsefi bir anlamda kullanır ve şunu kasteder: Hayatın bir bir açılan anlarına (ya da Tanrı'nın sonsuz olasılıklar repertuvarına) güvenirsek geçmişti yeğlememize hiç gerek kalmaz; bundan birkaç saniye sonra başımıza en beklenmedik şeyler gelebilir mesela.

|4.

**Tatminsizliği Neden
Beslemeliyiz**

Çoğumuz tatminsizlik hissinin, ister kendimize yönelik olsun, ister hayatımıza, kötü bir şey olduğunu varsayabiliriz. Ne de olsa rahatsız edici bir histir bu. Kierkegaard rahatlıkla ilgilenmezdi (en azından entelektüel ya da ahlaki rahatlıkla ilgilenmezdi; miras aldığı servetin karşılığı fiziksel rahatlıklardan gayet hoşnuttu). Zihinsel hayatımızın zorlu ve rahatsız olmasını doğal buluyor, hatta bunun bizim için iyi olduğuna inanıyordu. Dindar bir şekilde yetiştirildiğinden, hayatın önümüze getirebileceği her türlü varoluşsal soru için Kitabı Mukaddes'i kaynak kitap gibi kullanıyordu. Dönemin ortak referans çerçevesi Kitabı Mukaddes olduğundan, bu durumun onu geniş bir okur kitlesi için anlaşılabilir kılmak gibi bir getirisi de vardı. Kierkegaard doğup büyüdüğü Danimarka'daki rahiplerin Kitabı Mukaddes okumayı tehlikesiz bir girişim haline getirmeye çalışmalarına çok kızıyordu. İnsanları entelektüel ve ahlaki hayatlarını ciddiye almaları, işleri kendileri için zorlaştırmaktan korkmamaları için ikna etmeye kararlıydı. Bu Kierkegaard'ın bizi uyandırma ve ister rahip ister psikanalist olsun aramızdaki profesyonel bilgelerin referanslarını sorgulatma yollarından biriydi. *Uzmanların dediklerini peşinen kabul etmeyin, onlara meydan okuyun:*

Fiziksel dünyada işleyen kayıtsızlık yasasını manevi dünyaya sokmaya cüret eden bir bilgelik söz konusu. Buna göre büyük hakikatleri bilmek

yeterli, daha fazla çaba harcamaya gerek yok. Bu yüzden etrafındaki her şey altına dönerken o ek-mek bulamayıp açlıktan ölür. Ne bilir bu bilgelik sahiden? Eski Yunanlar zamanında ve sonraki kuşaklarda Miltiades'in bütün zaferlerini bilen binlerce kişi vardı; ama bu sadece tek bir kişiyi geceleri uykusuz bıraktı. İbrahim'in hikâyesini harfiyen bilen sayısız nesil geldi geçti, peki bu hikâye kaçının uykularını kaçırdı?

İbrahim'in hikâyesinin şöyle tuhaf bir özelliği var: Burada da "yorulmaya ve ağır yükler sırtlanmaya" gönüllü insanlar olduğu müddetçe, hikâye ne kadar az anlaşılırsa anlaşılısın görkemini her zaman koruyacak. Ama insanlar çaba harcamak istemiyor ve buna rağmen hikâyeyi anlamak istiyorlar. İbrahim'i öve öve göklere çıkarıyorlar, ama nasıl? Bütün hikâyeyi gündelik bir kalıba dökerek: "Ne görkemli ama. İbrahim Tanrı'yı öyle çok seviyormuş ki elindeki en iyi şeyi ona feda etmeye hazırmış." Çok doğru, ama "en iyi şey" belirsiz bir ifade. Düşünce ve konuşmanın normal seyrinde insan tereddüde düşmeden "en iyi şey" ile İshak'ı özdeşleştirebilir; bunu düşünen bir adam düşünürken piposunun dumanını huzurla üfleyebilir ya da dinleyen adam dinlerken bacaklarını esnetebilir rahatça. Eğer İsa'nın yolda karşılaştığı zengin ve genç adam malını mülkünü satıp kazancını yoksul-

lara bağışlasaydı muhakkak ki ona da övgüler düzer, onu anlamaya çalışırdık; ama elindeki en iyi şeyi sunmasına rağmen yine de bir İbrahim olmazdı. İbrahim'in hikâyesinde atlanan şey kaygıdır; sonuçta paraya karşı etik bir yükümlülüğümüz yoktur, ama bir baba oğluna karşı yükümlülüklerin en büyüğünü ve kutsalını taşır. Öte yandan kaygı hassas insanlar için tehlikeli bir bölgedir, ona değinmeden geçer ama yine de İbrahim hakkında konuşmak isteriz. Konuşuruz, konuşurken de İshak'la "en iyi şey" ifadelelerini birbirinin yerine kullanırız ve her şey gayet yolunda gider.

Ama bunlar olurken kilisedeki dinleyicilerden biri ola ki uyanık kalırsa, o zaman korkunç ve trajikomik bir yanlış anlaşılma tehlikeli bir şekilde kapıdadır. Adam eve gider. İbrahim'in yaptığını yapmak ister. Onun da elindeki en iyi şey oğludur. Vaiz olanları öğrenirse adama gidip bütün o rahip vakarıyla öfkesini kuser: "Sen iğrenç bir insansın! İnsan bile sayılmazsın! Hangi şeytan içine girdi de kendi öz oğlunu öldürmek istedin!" Vaiz, İbrahim'le ilgili vaazını verirken hiç terlememiş, yüzü hiç kızarmamıştır, oysa şimdi zavallı adama esip gürlerken ciddiyetinin tutkusuna kendisi de şaşmaktadır. Kendisiyle gurur duyar. Daha önce hiç bu kadar ateşli, bu kadar tutkulu konuşmamıştır. Kendi kendine,

sonra da karısına "Ben tam bir hatipmişim," der. "Sadece bunu gösterecek fırsatı bulamamışım şimdiye kadar. Pazar günkü vaazda İbrahim'den bahsederken hiçbir şey hissetmemiştim." Eğer bunları söyleyen kişinin azıcık bir aklı kaldıysa onu da, karşısındaki günahkâr adam sakın ve vakur bir şekilde şöyle derse kaybedebilir: "Sen Pazar günkü vaazda ne söylediyse onu yaptım." Bir rahip birinin kafasına nasıl böyle bir şey sokabilir? Öte yandan tek hatası ağzından çıkan kulağının duymaması. Şimdiye dek hiçbir şairin komediler veya romanlardaki incir çekirdeğini doldurmayan saçmalıklar yerine bu tip durumlar üzerine yazmamış olması ne kadar şaşırtıcı! Burada komik ve trajik, mutlak bir sonsuzlukta birbirine karışıyor.

Konuşmacımızın karşısındakine benzer bir paradoks nasıl açıklanabilir? İbrahim şu basit yineleme geleneğiyle büyük insan unvanı elde ettiği için mi her yaptığı tanım itibarıyla büyük oluyor da aynı şeyi başka biri yapınca bu bir günah, hem de korkunç bir günah sayılıyor? Durum buysa, böyle düşünceden yoksun bir övgü korosunun parçası olmak istemiyorum. Eğer iman insanın oğlunu öldürmesini kutsal bir eyleme dönüştürmüyorsa, o zaman İbrahim de diğer herkes gibi kınansın.

(*Korku ve Titreme*, 1843)

Kierkegaard burada meselenin özüne inip, meselenin özüne inmekle *gerçekten* ilgilenen herkes için, bulduğumuz gerçekler uykularımızı kaçırsa, tatminsizliğe yol açsa da, korkusuzca düşünmenin öneminden bahseder.

Eğer kişi düşünceyi sonuna kadar götürüp İbrahim'in katil olduğunu söyleyecek cesarete sahip değilse, İbrahim'e hak etmediği övgüler düzen nutuklar atmakla vakit kaybetmek yerine o cesareti toplamaya çalışması daha yerinde olur. İbrahim'in yaptığını etik bir şekilde ifade edersek, İbrahim İshak'ı öldürmeye kalkışmıştır; dini bir şekilde ifade edecek olursak, İshak'ı kurban etmeye kalkışmıştır. Böyle bir ikilemle karşılaşınca ortaya çıkan kaygı herkesin uykusunu kaçırma-ya yetmeli; ama o kaygı olmasa İbrahim de İbrahim olmaz. Belki de İbrahim hikâyede yaptığı söylenen şeyi yapmamıştır; belki de o zamanın koşullarında yaptığı tamamıyla farklı bir şeydi. Öyleyse de İbrahim'i unutalım gitsin zaten, şimdiye dokunmayan bir geçmiş i hatırlamanın kime ne faydası olabilir ki?

... Eğer iman ögesi önemsizleştirilip çıkarılırsa hikâyeden geriye sadece İbrahim'in İshak'ı öldürmeye hazırlandığı ve imandan, yani böyle bir şeyi zorlaştıracak imandan yoksun kişi için bunun yeterince kolay bir iş olduğu fikri kalır.

Kendi adıma konuşacak olursam, ben bir düşünceyi sonuna kadar götürme cesaretinden yoksun değilim ve şimdiye kadar korktuğum bir düşünceyle karşılaşmadım. Günün birinde karşılaşsam da umarım en azından şunu söyleyebilecek kadar dürüst olurum: "Bu düşünce beni korkutuyor, içimde bir şeyleri yerinden oynatıyor, onun için bunu düşünmeyeceğim."

(*Korku ve Titreme*, 1843)

Burada Kierkegaard müşterek bir korkudan, kendimizi kendi düşüncelerimizi sansürlerken bulmaktan söz ediyor. Sırf tehlikeyi böyle tespit edebilmesi bile Kierkegaard'ın korktuğu şeyi hiçbir zaman yapmayacağını, rahatsız edici ya da zorlu bir düşünceden asla kaçmayacağını düşündürüyor insana. Gösterdiği cesaret, hayat yolunda en azından yarı uyanık bir şekilde ilerlerken aklımızda tutmamız için faydalı bir ders.

|5.

**Fazla Düşünmemek
Üzerine**

Levili, Eriha'dan Kudüs'e giden yolda soyguncuların saldırdığı talihsiz adamı gördüğünde, aralarında hâlâ biraz mesafe varken, aklına ıstırap içindeki birine yardım etmenin hoş olabileceği gelmiş olabilir. Hatta yapacağı iyiliğin kendini ne kadar iyi hissettireceğini düşünmüş, bu düşüncelere dalıp biraz yavaşlamış da olabilir. Ama yaklaştıkça işin zorlukları kendini belli etmeye başladı ve bu yüzden Levili yoluna devam etti. Sonra, yolun tehlikelerle dolu olduğu düşüncesinden, soyguncuların hâlâ yakınlarda olabileceği ihtimalinden ve kurbanın onu kendisini orada öylece bırakan soygunculardan biri sanacağı fikrinden kurtulmak için öncekinden de hızlı sürdü atını. Böylece hiçbir şey yapmadı.

*(Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan
Sonuçlandırıcı Notlar, 1846)*

Hepimiz sonradan çok mantıklı bulduğumuz sebeplerle bir ikilemden çıktığımız ya da bir görev veya sorumluluktan kaydardığımız durumlar yaşamışızdır. Böyle durumlarda aslında ya başarısız olmaktan ya da kalabalıkta sivrilmekten korktuğumuz için kendimize saygın kılıklı bir mazeret uydurduğumuzu söyleyen o sinsî hissi göz ardı etmeyi başarırız. Kierkegaard *Günümüz* denemesinde bu tür kabahatli pasifliği eleştirir. Söz konusu "günümüz" 1840'lar olmakla birlikte, değindiği ikilemler neredeyse bütün çağlar için geçerlidir:

Bizimki temelde sağduyunun, düşüncenin çağı; coşkunsuzluk anlarında kısaca parlayan, sonra akıllı uslu miskinliğine dönen tutkusuz bir çağ ... Bugünlerde intiharlar bile umutsuzluktan olmuyor. İntihar edecek kişi bunu öyle dikkatli, öyle etraflı düşünüyor ki nihayetinde düşünmek onu boğuyor, dolayısıyla ölümünün intihar sonucu olup olmadığı bile şüpheli bir hal alıyor, çünkü adamı öldüren şey aslında düşünmek oluyor. Adam düşünüp taşınarak kendini öldürmüyor, düşünüp taşınmaktan ölüyor.

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

Kierkegaard kendi çağında, bizim sürekli olarak televizyon ve “merhamet yorgunluğu” tarafından pasifleştirilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumuz, dijital medyanın yarattığı yanılsamalarla baştan çıkıp neredeyse sanal hayatlar yaşadığımız tüketim toplumumuzun alametlerini görür:

Devrimci bir çağın hareketliliğinin aksine, bizim çağımız reklam ve tanıtım çağı. Olup biten her şey anında yazılıp yayılıyor. Günümüzde devrim hayal edilebilecek son şey olabilir; böyle güçlü ifadeler çağımızın hesapçı sağduyusuna gülünç geliyor çünkü.

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

Kierkegaard hayatlarımızı gündeliği güvenli ve konforlu kılmak üzere nasıl düzenlediğimizi ifşa etmek için elinden geleni yapar. İnsanın kendine bakmak ve mümkün olduğunca uzun ve rahat yaşamak istemesinde hiçbir sıkıntı yok, elbette. Kierkegaard'ın itiraz ettiği şey, dürüst davranmayıp o kadar da iyi olmayan şeyleri en iyi ve en tehlikeli şeyler mertebesine *yükseltmemiz* ve böylelikle kendi niteliklerimizden, sırf hepimiz katılmaya razı olduğumuz için işleyebilen bir mit yaratarak kendimizi alkışlayıp onaylamamız:

Farz edelim ki herkesin sahip olmaya can attığı bir hazine bir buz tabasının üzerinde, uzakta bir yerde duruyor; tabaka öyle ince ki başında ölüm bizzat nöbet tutup o kadar uzağa gelmeye kalkışmanın ölümcül bir şekilde tehlikeli olduğunu ve karaya yaklaştıkça buzun çok daha kalın ve güvenilir bir hal aldığını (aslında bir imge olarak tuhaf gelen bu durumun tuhaflığına hikâyenin hatırı için göz yumalım) temin ediyor. Tutkulu bir çağda kalabalık o kadar uzağa gitmeyi göze alan cesur adama tezahürat eder, hayatının tehlikeye girdiği kritik anlarda onunla birlikte ve onun için korkar, başarısız olursa yasını tutar ve hazineyi elde ederse ona hayran kalırdı. Tutkusuz ve düşünsel bir çağda ise işler çok daha farklı olurdu. Gayet makul bir şekilde yapılacak tek makul şeyin o kadar uzağa gitmemek oldu-

ğu, hatta gitmenin budalalığa varan bir tedbirsizlik olacağı konusunda herkes herkesle uzlaşırdı. Böylelikle bu coşku ve cesaret örneğini bir yetenek gösterisine indirger ve bu indirgemeye en azından herhangi *bir şey* yapmış olurlardı, çünkü “bir şey yapılması gerekirdi”. Dolayısıyla kalabalık toplanır ve güvenli bir seyir noktasından, serinkanlı bir şekilde, becerikli patencilerin tehlikeli bölgeye mümkün olduğunca yaklaşma (yani buzun hâlâ güvenli, tehlikenin hâlâ uzak olduğu bir noktaya kadar gidip gelme) yeteneklerini sergilerken harcadıkları çabayı izlemenin tadını çıkarırdı. Bazen patencilerin arasından buzun incelmeye başladığı yere kadar gidebilen sıradışı yetenek çıkardı ve o zaman kalabalık haykırmaya başlardı: “Aman Tanrım, bu adam deli! Hayatını tehlikeye atıyor!” Ama bakın, bu adam öyle becerikli olurdu ki tam zamanında, buz hâlâ güvenli, tehlike hâlâ uzakken dönmeyi başarırdı. Tıpkı tiyatrolarda olduğu gibi, kalabalık tezahürat edip övgüler yağdırır, bu büyük kahramanla birlikte eve döner, döndüklerinde de şerefine mükellef bir ziyafet verirlerdi. Bu çağda sağduyu her şeyi öyle bir ele geçirmiştir ki büyük görev sanatsal bir başarıya, gerçeklik bir tiyatroya dönüşmüştür. O akşamki ziyafette adama duyulan hayranlık doruk noktasına ulaşır.

Hayranlığın gerçek koşulları şunlardır: Hayran, kendisinin de hayranlığının nesnesi gibi bir insan olduğu düşüncesiyle manen gelişir ve bir yandan kendisinin o büyük işi başaramayacağı düşüncesiyle kibri kırılırken öte yandan yeteneği dahilinde elinden gelenin en iyisini yapmak için kahramanın örneğinden ahlaki destek alır. Sağduyu bu koşulları değiştirir. Kutlamanın en coşkulu anında bile hayran konukların aklında, aralarındaki kahramanın aslında o kadar da eşsiz olmadığı, hatta kutladıkları kişinin gelişigüzel bir şekilde seçildiği, çünkü orada olan herkesin *başarının kıyısından dönme* sanatında biraz pratik yaparak aynı şeyi başarabileceği şeklinde hin fikirler olabilir. Kısacası konuklar evlerine farkındalıkları artmış ve kendilerini geliştirmeye yüreklenmiş bir halde değil, hastalıkların en tehlikeli ve belki de en rafinesine – yalnızken önemsiz bulduğu bir şeye başkalarının yanında hayran olmaya karşı artmış bir eğilime döner, çünkü her şey bir şakaya dönüşmüştür artık; hayranlık çanlarının ve ıslıkların ardındaki gizli düşünce, kişinin pekâlâ kendine de hayran olabileceğidir.

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

Hepimiz bu tür tepkilere meyilli, övülmeye ve kendimizi takdir etmeye meraklıyız. Epey hareketsiz bir hayat

süren Kierkegaard örnek olarak buz patenciyi verse de ahlaki ve entelektüel cesaret eksikliğinden bahsediyordu. Nihayetinde düşüncenin ötesine geçemeyip babasını öldüren adamdan intikamını alamasa da, Hamlet'i olağanüstü bulmayı hepimiz kabul etmişizdir sanki. Kierkegaard, yaptığı çok küçük bir şey için birine hayran olmayı kararlaştırmanın temelindeki ikiyüzlülüğün bu "hastalığın" "en tehlikeli" belirtisi olduğunu söyler, ama bu kolektif ikiyüzlülük olmadığında ya da yeterince verimli işlemediğinde verilen daha farklı bir tepkiyi kendimizde de fark edebiliriz. Bu, hayata karşı genel bir kıskançlık ve hınç hissidir:

Tutkulu bir çağda coşkunun birleştirici ilke olması gibi, kıskançlık da tutkusuz ve aşırı düşünsel bir çağda negatif birleştirici ilke haline alır. Bu, etik bir suçlama gibi anlaşılmamalıdır, çünkü tefekküre konu olan fikir tabiri caizse kıskançlıktır. Çift taraflı bir kıskançlık biçimidir bu, bireyin içindeki bencillik, toplumun ona yaklaştığındaki bencilliği üretir.

(*İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri*, 1846)

Kierkegaard bu noktada başlıca tutkularından birine, kendinize ve inandığınız şeye karşı dürüst olmanın ve inancınızın doğasından ötürü ya da bağımsız düşünebil-

me cesaretini gösterdiğiniz için etrafınızdakiler size içeryip gözlerinden düşseniz bile, inancınızdan vazgeçmenin önemine döner:

Düşüncenin bireyde uyandırdığı kıskançlık onu öznel bir şekilde karar almaktan alıkoyar. Eğer birey bu şekilde karar almayı başarmanın eşiğinde gibi görünürse, o zaman da etrafındaki düşüncenin muhalefeti ona engel olur. Düşüncede gizli olan kıskançlık, irade ve kuvveti bir tür hapishaneye kapatır. Birey önce kendi düşüncesi tarafından alıkondduğu hapishaneden kurtulmalıdır; ama bunu yaptığı zaman bile henüz özgür değildir, bu kez de etrafındakilerin düşüncelerinin yarattığı, kendi içindeki düşüncenin işleyişinin onu bağ kurmaya zorladığı daha büyük çaplı hapisite bulur kendini ... Düşünce, tasarrufundaki bütün imkânları kullanarak hem bireyi, hem de çağı hapseden şeyin –tiranlar, gizli polisler, rahipler ve aristokratlar değil– düşüncenin kendisi olduğu gerçeğini örtbas etmeye ve düşünmenin yarattığı ihtimallerin düz bir karardan çok daha üstün olduğu şeklindeki pohpohlayıcı kuruntuyu korumaya çalışır. Bu bencil kıskançlığın birey üzerindeki talepleri öylesine büyüktür ki bireyi hiçbir şey yapamaz hale getirir.

... Ama bu durum devam ettikçe, düşüncedeki kıskançlığın etik boyutta bir kıskançlığa dö-

nüştüğü netleşir. Kapalı kalan havanın zehirlenmesi gibi, kapalı kalan ve eylemler ve olaylarla havalandırılmayan düşünce de suçlayıcı bir kıskançlığa dönüşür... Böylelikle düşünce baskınlaşıp eylemsizliğe döndükçe kıskançlık daha da tehlikeli bir hal alır, çünkü aslında ne olduğunun ayırdına varacak bir karakteri yoktur. Bu karakter eksikliği onu korkak ve tutarsız yapar, bu yüzden de aynı şeyi, tamamıyla koşulların etkisine göre, çok farklı şekillerde yorumlar. Onu alay konusu yapmaya çalışır, eğer bunda başarılı olamazsa onu bir hakaret olarak nitelendirir. Bu da işe yaramazsa, hiçbir önemi yokmuş gibi davranır. Hepsine bir espri muamelesi yapar ve bu istediği sonucu vermezse öncekini tavrını inkâr edip belki etik bir taşlama olmasından ötürü dikkate değer olabileceğini iddia eder; amacına böyle de ulaşamadığında bu hikâyenin hiçbir önemi, dikkate değer hiçbir yanı olmadığı sonucuna varır.

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

Kierkegaard bizden içimizdeki en iyi ve en cesur yanı korumamızı, inanç ve davranış standartlarımız varsa onlara her yılın her gününün her anında bağlı kalmaya çalışmamızı ister. Oysa çoğumuz “çoğu zaman” gibi bir şeye razıyız muhtemelen. Kierkegaard kötü davranışla-

rın ne kadar bulaşıcı olabileceğini ve kötülüğün ayartılarının en çok da çeteye dönüşen bir kalabalığın içindeyken güçlendiğini gösteren bir sokak kavgasını anlatır:

Bir seferinde üç adamın utanç verici bir şekilde bir dördüncüye saldırdığına tanık olmuştum. Kalabalık durmuş, öfkeyle olanları izliyordu. Yükselen itiraz mırıltılarıyla harekete geçtiler: Birkaç adam saldırganlardan birini tutup yere serdi. Yani intikamcılar, saldırganlarla aynı yöntemi izlemiş oldular. İşin içine şahsımı da sokmama izin verirsiniz, hikâyeyi tamamlayayım. Öne çıkıp intikamcılardan birine bu davranışlarının mantıken ne kadar tutarsız olduğunu göstermeye çalıştım. Ama görünüşe göre adam için söylediklerime hak vermek imkânsızdı, arka arkaya şöyle demekten başka bir tepki vermedi: “Bu alçağın hak ettiği de bu, üçe karşı bir olmak.”

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

Kierkegaard bazen kendi içindeki farklı benliklerle sohbetine öyle dalıyor ki beş kişinin oynadığı bir tenis maçını izlemeye çalışıyormuş gibi hissediyorsunuz. Ne tarafa dikkat kesilmeniz gerektiğini bilemiyorsunuz; gözlerin sol-sağ-sol-sağ şeklindeki basit ritmi rayından çıkıyor. Neyse ki arada bir durup söylemeye çalıştığı şeyin müt-

hiş netlikte bir özetini sunuyor. Bu denemesinde de yaptığı gibi:

Düşünmek kötü bir şey değildir. Kötü olan düşünme hali ve bu halle birlikte gelen durağanlıktır. Bunlar yozlaştırıcı ve tehlikelidir; çünkü geri çekilme ihtimalini kabul ederek geri adım atmayı kolay bir seçenek haline getirirler.

(İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri, 1846)

|6.

Susma Zamani

Jack Handey'nin derin düşüncelerinden biri şöyledir: "Eğer ağaçlar çığlık atsaydı onları yine de kesebilir miydik? Evet, boş yere sürekli çığlık atıp dursalardı keserdik." Kierkegaard da gerçeküstücülükten daha uzak olan kendi tarzında acıyı ve ıstırabı iletebilme becerimizin faydaları ve sakıncaları üzerine yazar.

Şu anda yaşadığımız dünya, Dijital Çağ, İletişim Çağı ya da gelecek bugünü nasıl etiketleyecekse o, Kierkegaard'ın yaşadığından çok da farklı değil aslında. Sosyal medyamızla, tweetlerimizle, yolda yürürken ya da otobüse binmişken bile can sıkıntısının dehşetlerini bertaraf etmemiz için tasarlanmış sayısız cihazımızla bu dönem bize nasıl görünüyorsa, Kierkegaard'ın dönemi de kendisine aynı derecede gevezelik ve gelişigüzel kullanılan bir dille dolu gibi görünüyordu. Temel fikir, herhangi bir anda, bizim görmediğimiz yerlerde, her zaman *daha iyi* ve *daha ilginç* şeyler olduğuydu. "Aslında hiçbir şey olmuyor, ama herkes her şeyden anında haberdar oluyor," yazmıştı Kierkegaard *Günüümüz'* de.

Bu dijital ses ve rüzgâr kakofonisine katılmamız için muazzam bir baskı var; ister bir barın kalabalığında, ister Facebook'ta olsun, sadece çıkardığımız sesler nispetinde insan sayıldığımızdan endişe etmeye başlayabiliriz. Durmadan bir çeşit ses çıkarmadığımızda gerçekten var olmadığımızı inanma tuzağına düşmek çok kolay.

Oysa bütün bu gürültünün aslında hiçbir iletişim kurmaya yaramadığını biliyoruz. Bu, yani her şeyi ifade etmemiz gerektiği inancı, rasyonalizm kültürümüzün bir diğer yanı. Kierkegaard kısa ömrünün sonlarına doğru "kendini ifade etme" fikrine şüpheyle yaklaşmaya ve hayatı yaşamının ideal yolunun belli bir sessizlikten geçtiğine inanmaya başlamıştı. *Tarladaki Zambaklar ve Gökteki Kuşlar* başlıklı yazısında sebebini açıklamaya çalışır:

Ne kadar vakurlar, Tanrı'nın göğünün altında, zambakla kuş. Peki neden? Şaire sorun, şöyle der: "Çünkü sessizlik var orada." Kendisi de o vakur sessizliğin parçası olmayı ister; çok fazla konuşmanın döndüğü insan dünyeviliğinden, hayvana üstünlüğü lehinde sadece konuşmak gibi zavallı bir kanıt sunulabilen insan olmanın bütün o dünyevi gündeliğinden uzakta olmayı özler. "Konuşmak nasıl bir üstünlük olabilir ki," diye devam eder şair. "Hayır, ben oradaki sessizliği yeğlerim, hem de karşılaştırma yapmaya gerek bile görmeden. Sessizlik kat be kat üstündür konuşmalarla dolu insan dünyasından." Doğal olarak, şair doğanın sessizliğinde ilahının sesini duyduğunu varsayar; insanların durmadan konuşmasındaysa bir ilahilik duymadığı gibi, insanlıkla ilahi olan arasında bir bağlantı da görmez. Şöyle der şair: "Evet, konuşmak insanın hayvana karşı üstünlüğü olabilir, ama ancak insan sessiz olmayı da bilirse."

Bu da oradan, zambaktan ve kuştan, sessizliğin olduğu, o sessizlikte ilahi bir şeyin olduğu yerden öğrenilebilir. Sessizlik oradadır, sadece sessiz gecede her şey sessizleştğinde değil, bin telin titreştiği, sanki her şeyin bir ses denizine dönüştüğü gün boyunca bile oradadır. Her bir küçük parçası ve büyük bütünlüğü bunu öyle iyi gözetiyor ki o vakur sessizliği hiçbir şey bozmuyor. Orada sessizlik var. Orman sessiz. Fısıldarken bile sessiz. Çünkü ormanın en sık kısımlarında bile ağaçlar, insanların vaat etmelerine rağmen nadiren yaptığı bir şey yapıyor, birbirlerine verdikleri sözü tutuyorlar: Bu aramızda kalacak. Deniz sessiz, öfkeden köpürüp kaynadığında bile sessiz. Belki başta gereğince duyamıyorsunuz onu, duyduğunuz şiddeti oluyor bir tek. Eğer acele edip bu izlenimle giderseniz denize haksızlık edersiniz; ama bekleyip dikkatlice dinlerseniz –ne fevkalade!– duyarsınız sessizliği. Çünkü bir bütün olan şeyler çoğu kez sessizdir de. Akşam sessizliği karaya serildiğinde ve uzak bir çayırdan sığırların böğürmesini ya da uzak bir çiftlikten köpeğin havlamasını duyduğunuzda, ne o böğürtü bozar sessizliği ne de havlama. Hayır, sessizliğin parçasıdır bu, gizli bir akdi vardır sessizlikle, koyultur onu.

O halde daha yakından bakalım bize öğretmenlik yapacak zambakla kuşa. Kuş sessizdir

ve bekler: Her şeyin önceden belirlenen bir zamanda meydana geldiğini bilir, daha doğrusu buna gönülden inanır ve bu yüzden de bekler. Ama saatini ya da gününü bilemeyeceğini bilir, bu yüzden de sessizdir. Vakti gelince olacak, der kuş; ama söylemez bunu, sessizdir. Sessizliği belâgatlidir ve sessizliğinin söylediği şey kuşun inandığıdır, inandığı için de susup bekler. An geldiğinde sessiz kuş o anın geldiğini anlar. Anı kullanır ve hayal kırıklığına uğramaz hiç. Zambak için de böyledir bu, zambak da sessizdir ve bekler. Sabırsızca sormaz: “Ne zaman gelecek bahar?” Doğru zamanda geleceğini bilir çünkü; mevsimlerin ne zaman gidip geleceğine kendi kendine karar verebilseydi bunun ona faydası olmayacağını bilir. “Ne zaman yağmur yağacak?” ya da “Güneş ne zaman parlayacak?” diye sormaz. “Şimdi de çok yağdı,” ya da “Güneş de çok kızgın,” demez. O yıl yazın nasıl geçeceğini, ne kadar kısa, ne kadar uzun süreceğini önden anlamaya çalışmaz – hayır, sessizdir ve bekler bütün basitliğiyle, asla aldanmaz; çünkü sadece zekiler aldanır, basitler değil, basitler ne aldatır ne de aldanır. Sonra an gelir ve an geldiğinde sessiz zambak anlayıp bundan faydalanır. Ah, siz basitliğin derin düşünceli efendileri, konuşurken böyle “anları” deneyimlemek mümkün değil mi? Hayır, an sadece sessizlikte deneyim-

lenebilir. Konuşma edimiyle, ağızdan çıkan tek bir sözcükle an kaçırılır. An sessizlikte var olur sadece. Bu yüzden insan anın ne zaman geldiğini, onu nasıl kullanması gerektiğini nadiren anlar, çünkü sessiz kalmayı beceremez. Susup bekleyemez, anın ona asla gelmemesinin sebebi bu olmalı muhakkak; sessiz olamaz, an onun için geldiğinde fark etmeyişi bundan olmalı muhakkak. Çünkü an, bütün o zengin anlam yüküyle, geleceğini haber vermez; bir çırpıda gelir ve gelişini haber verecek önceki bir an yoktur. Ne kadar derin olursa olsun, gümbür gümbür de gelmez. Usulca gelir, ayak sesleri yaratılmış her şeyden hafif, dolaysızlığın bütün gizliliğiyle gelir. Onun içindir ki varlığı duymak istiyorsan tam bir sessizlik elzemdır. "Şimdi burada." Bir an sonraysa gitmiştir, işte bu yüzden insan o anı kullanmayı başaracaksa mutlak sessizlik gereklidir. Her şey "o an"a bağlıdır. Pek çok yaşamın trajedisi de budur, "o an"ı hiçbir zaman duyumsamamış olmaları, hayatlarında ebedilikle geçiciliğin hep birbirlerinden ayrı olmasıdır. Peki nedendir bu? Sessiz olamamalarından.

(*Tarladaki Zambaklar ve Gökteki Kuşlar*, 1849)

Kierkegaard'ın sessizlik üzerine düşünceleri sessizliği hem düşünsel bir coşkunluk halinin kapılarını açtığı,

hem de ıstıraba verilecek en iyi yanıt olduğu için över. İşler bir sebepten ters gittiğı zaman şikâyetlerimizi dile getirmek bize doğal gelir, oysa Kierkegaard sıkıntı ve dertlerimizden bahsetmenin bunları büyüttüğünü, iyileştirmekten çok kötüleştirdiğini ileri sürer. Kuş ve zambakına benzer stoacı bir tepkiyle dertlerimizin hiçbir zaman olduğundan daha büyük görünmeyeceğı ve biraz da şansla, bizim bir müdahalemiz olmadan zamanın doğal akışıyla yok olabileceğı ihtimalini göz ardı etmemizi ister:

Kuş susar ve acı çeker. Kalbi ne denli ağırırsa ağrısın sessizliğini bozmaz. Çölün ve yabanın kederli ağıtları bile sona erer. Üç kez içini çeker, sonra susar, sonra üç kez daha içini çeker. Ama çoğunlukla sessizdir, ne olduğunu söylemez, sızlanmaz, kimseyi suçlamaz, içini çeker ve yine susar. Sessizlikten patlayacaktır sanki, bu yüzden içini çeker, sessiz kalabilmek için. Kuş acıdan muaf değildir ama sessiz kuş sessiz kalarak kendini acıya dayanmayı daha da zorlaştıran şeyden, başkalarının yanlış müdahalesinden muaf tutar; acıyı çekmeyi uzatan şey acıdan bahsedip durmaktır çünkü; acı çekmeyi acı çekmekten beter hale getiren, kahır ve sabırsızlık günahlarıdır. İşte bunun kuştan yana düzmece bir tevazu olduğunu, başkalarının yanında susarken içinden Tanrı'yı ve başkalarını suçlayıp

haline ağlaştığını sanmayın. Hayır, kuş susup acı çekiyor. Ah, ama insanlar bunu yapmıyor. O halde neden insan acısı bunca korkunç görünüyor kuşunkine kıyasla? Sırf insanlar konuşabildiği için olmasın bu? Hayır, sebep bu değil, konuşmak aslında bir avantaj. Sebep, insanların susmayı bir türlü becerememesi. İşler sabırsızların ya da, daha tantanacı haliyle, umutsuzların şöyle bağırdıkları zaman düşündükleri gibi değil: "Keşke fırtınanın ki gibi sesim olsa da bütün acımı tıpkı içimde deneyimlediğim gibi dökebilsem dışarıya!" Ne yazık ki bu, acıyı aynı ölçüde büyütmekten başka işe yaramayan zavallıca bir çare olurdu ancak. Hayır, çünkü eğer sessiz olabilir, kuşun sessizliğini taklit edebilirsiniz daha az acı çekersiniz.

Kuş gibi, zambak da sessiz. Orada durur ve solarken bozmaz sessizliğini. Masum bir çocuk gibi, duygularını gizleyemez. Gizlemesi de gerekmez. Gizleyememesi şansıdır, çünkü bu ustalık pahalıya mal olur. Duygularını gizleyemez, renginin değişmesini engelleyemez ve bu değişim ötekilerin onun hafif hafif solmasından zaten anlamış olduğu şeyi, yani acı çektiğini ele verebilir. Zambak sessiz kalır. Acı çektiği gerçeğini saklamak için dik durmaya çalışabilir, ama bunu yapacak kuvveti, kendi üstünde böyle bir gücü yoktur. Mecalsizlikten boynu bükülür ve gelip geçenlerin arasında onun halini fark edecek kadar empatisi

olan varsa bunun ne demek olduğunu anlar, belâgatlidir yeterince. Ama zambak sessiz kalır.

Böyledir zambak. Peki o halde neden insan acısı bunca korkutucu görünür zambağınkine kıyasla? Sırf konuşmadığı için olabilir mi bu? Eğer zambak konuşabilseydi, insanlar gibi o da susma sanatını öğrenmekten uzak kalsaydı, o vakit onun acısı da korkunç görünmez miydi? Ama zambak sessiz kalır. Zambağa göre acı çekmek acı çekmektir, ne bir eksik, ne bir fazla. İşte ancak o zaman, acı çekmek acı çekmekten ne bir eksik ne bir fazla olduğu zaman acı çekmek sadeleşir, ayırt edilir ve olabildiğince küçük tutulur. Çünkü acı çekmek daha azı olamaz, çünkü vardır ve tam olarak neyse odur. Oysa artık ne eksik ne fazla, tam olarak kendisi olmayan acı ise sonsuza kadar büyüyebilir. Acının ne eksik ne fazla, tam olarak kendisi olması onu sonlu kılar. O zaman acı, ne kadar büyük olursa olsun, olabileceğinin en küçüğüdür aslında. Ama çekilen acının ölçüsü böyle bir kesinlikten yoksunsa, sırf o kesinlikten yoksun olduğu için çok daha büyüktür. Bu keskinlik eksikliği ise insanın konuşma yeteneğinin ikircikliliğinden doğar tam da. Öte yandan, olduğundan ne bir eksik ne bir fazla olmasıyla tam olarak kendisi olan bir acıya yalnızca sessiz kalmayı bilerek ulaşılabilir. Bu sessizlik kuştan ve zambaktan öğrenebileceğiniz bir şeydir.

(Tarladaki Zambaklar ve Gökteki Kuşlar, 1849)

Tahmin edilebileceği gibi, Kierkegaard'ın Eski Ahit kahramanlarından biri, acı çekme deneyimleri ve acıya verdiği yanıtla onu hayatı boyunca büyülemeye ve yol göstermeye devam eden Eyüp'tü. Filozofun önerilerinin pek çoğu gibi, dertlerimize sessizce katlanma fikrini de gerçeğe dökmek zor; Katoliklerin günah çıkarmalarından psikiyatrist koltuğuna ve acının paylaştıkça azaldığını söyleyen eski öğüde kadar geleneksel psikoloji bilgeliliğine de ters düşüyor. Her halükârda çoğumuz derdimizi tek başımıza taşıyamadığımız zamanlarda güvendiğimiz birine içimizi dökmenin basit ve insani avuntusundan vazgeçmek istemeyiz. Ama sızlanmak bir alışkanlık haline gelebilir ve eğer burada Kierkegaard'dan öğrendiğimiz tek şey rahatsızlığın acıyla aynı şey olmadığını ve kimsenin sızlanıp duran birinden hoşlanmayacağını hatırlamanın önemiyse, bu bile hiç yoktan iyidir.

|7.

**Umutsuzlukla Nasıl
Baş Etmeli**

Pek çok kişisel gelişim kitabının teması pozitif düşünmektir; olumsuzluğa, karamsarlığa, umutsuzluğa teslim olmamız söylenir. İflah olmaz bir pozitiflik ve iyimserliğe iyi bir yaşamın anahtarları olarak tapınılan bir dünyadan gelen kişi, Kierkegaard'ın bu konudaki düşüncelerini öğrendiğinde, özellikle de *umutsuzluk* karşısındaki sersemletici coşkusunu gördüğünde büyük bir şaşkınlığa uğrayacaktır. Çoğumuz dünyanın başımıza yıkıldığı zamanlar yaşamışsınız ve öyle iç karartıcı ruh hallerindeyken "pozitif düşün", "kendine çekidüzen ver", "dışarı çıkıp yeni insanlarla tanış" gibi tavsiyeleri dinlemek epey zordur. Bu tip tavsiyeleri vermesi kolaydır ve kâğıt üstünde çok da basit görünürler; ama gerçek umutsuzluklarla dolu gerçek dünyada bunların bir şeyi değiştirme gücü yoktur.

Şu halde umutsuzlukla nasıl başa çıkmalıyız? Umutsuzlukla savaşmaya çalışmalı mıyız? İçmeye başlayıp, durduğumuz zaman umutsuzluğun gitmiş olacağını mı ummalıyız? Yokmuş gibi davranmalıyız? Ondan kaçmalı mıyız?

Yoksa geri dönerek kollarımızı açıp kucaklamalı mıyız?

Şaşırtıcı da olsa, Kierkegaard'ın bize tavsiye ettiği bu. Bize öğretmeye çalıştığı şeyler bazen gerçekten çok tuhaf görünebiliyor: Umutsuzluğu kim neden *kucaklamak* istersin? Onun için Kierkegaard'ın dili ve kelimeleri özel ve kişisel bir şekilde kullandığının farkında olmamız önemli. Kierkegaard neredeyse bir şair gibi yazar; içinde gizli daha derin anlama varabilmek için görünürdeki anlamın ardına bakmamız gerekir. Kierkegaard Sokratesçi yöntemin onu

ve kendimizi anlamamız için en iyi yol olduğunu düşünüyordu. Daha önce bahsi geçen “dolaylı iletişimin” diğer bir yolu olan bu teknikte sorularınıza cevap ararken bildiğinizden daha az şey biliyormuş, hatta hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmanız gerekir. Kierkegaard bu karışıma paradoks, ironi ve abartı da katar; öyle ki sonunda kafamız iyice karışır, tek bildiğimiz aklında önemli bir şey olduğu ve bunu er ya da geç söyleyeceğidir:

Bundan sonra ne olacak? Gelecek ne getirecek? Bilmiyorum. Hiçbir fikrim yok. Bir örümcek doğasının peşinden gidip sabit bir noktadan başlayarak ağını öre öre ilerlerken, ne kadar çılgınca dönerse dönsün, önünde tutunacak hiçbir yer bulunmayan bir boşluk görür hep. Benim için de aynı şey geçerli: Önümde hep boşluk var, beni harekete geçiren sebep ise arkamda bir yerde serili. Hayat arkadan öne gidiyor. Korkunç, dayanılmaz bir şey bu.

... Kimse ölümden dönmez, kimse dünyaya ağlamadan gelmez. Kimse dünyaya ne zaman gelmek istediğinizi sormaz, kimse ne zaman gitmek istediğinizi sormaz ... Ne boş ve anlamsızdır hayat. Bir insanı gömeriz; mezara kadar peşinden gider, üzerine üç kürek toprak atarız. Oraya bir at arabasıyla gider, bir at arabasıyla döner, kendimizi kendi uzun yaşamlarımızın düşüncesiyle avuturuz. Ama ömür dediğin yetmiş sene ne kadar

uzun sahiden? Neden hemen bitirmiyoruz bu işi? Neden orada kalıp mezarlarımıza kendimiz atlamıyor, sona kalacak, son ölünün üzerine üç kürek toprak atacak olanın aramızdan hangi talihsiz olacağına kura çekerek karar vermiyoruz sahiden?

(*Ya/Ya Da*, 1843)

Kierkegaard *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*'ta neden hemen ölüp bu işten kurtulmadığımız sorusuna çok şaşırtıcı bir cevap veriyor:

Önemli olan şu: Tanrı için her şey mümkündür. Bu ebediyet için olduğu gibi her bir an için de geçerli. İnsanın günlük konuşmalarda söyleyeceği türden gündelik bir şey. Ama hakikati, insan uçurumun kıyısına kadar, insan deneyimi dahilinde hiçbir ihtimalin kalmadığı noktaya kadar sinanana dek ortaya çıkmıyor. İşte ancak o zaman, gerçekten inanmak isteyen insanın gözünde, Tanrı için her şeyin mümkün olması bir önem kazanıyor. Ama bu, aslında, insanın aklını kaybetmesinin formülüdür: İnanmak kendi aklını kaybedip Tanrı'yı kazanmaktır. Hayal gücünün bütün ürpertici güçleriyle, dayanılmaz bulacağından hiç şüphe duymadığı korkunç bir durum hayal eden bir insan düşünün. Bir gün bu durum gerçek oluyor. İnsanı açıdan, hiçbir şey bu adamın mahvından daha

kesin değil. Adamın ruhundaki umutsuzluk rahat rahat umutsuzluğa kapılabilmek için, umutsuzluğa kapılabileceği sükûn için, bütün benliğinin umutsuzluğu kabul edip ona teslim olması için umutsuzca savaşır. Bu haldeki insanın onu umutsuzluğa düşmekten alıkoymaya çalışandan daha çok lanet edeceği hiç kimse, hiçbir şey yoktur.

... şu halde kurtuluş, insani açıdan, imkânsızlıkların en büyüğüdür. Ama Tanrı için her şey mümkündür! İmanın ihtimaller için delice savaşırken verdiği mücadeledir bu, çünkü tek kurtuluş ihtimaldir. Biri bayılırken atılan çığlık su içindir, kolonya içindir, eter ruhu içindir; umutsuzluğun eşiğinde atılan çığlık ise şu demektir: Bana ihtimal getirin, bana ihtimal getirin, ihtimal beni kurtarabilecek tek şeydir. Bir ihtimal doğdu mu, umutsuz kişi yeniden nefes almaya, yeniden yaşamaya başlar. Çünkü, ihtimal olmadan, insan adeta nefes alamaz.

(*Ölümciöl Hastalık Umutsuzluk*, 1849)

Kierkegaard'da ihtimalin kurtarıcılığı Tanrı fikriyle öylesine yakından ilişkilidir ki kimi zaman "ihtimal"ın onun Tanrı tanımı olduğunu düşünebilirsiniz:

Bazen insanın hayal gücü bir ihtimal yaratmaya yeter, ama son kertede, konu imana geldiğinde,

işe yarayan tek şey Tanrı için her şeyin mümkün olmasıdır. Yani mücadelenin doğası budur. Mücadelecinin hezimete uğrayıp uğramaması tamamıyla ihtimale tutunup tutunamamasına, diğer bir deyişle, inanıp inanmamasına bağlıdır. İnsani açıdan, hiçbir şeyin kendi mahvından daha kesin olmadığıнын farkındadır... Gözü kara insan içinde çeşitli ihtimaller barındıran bir tehlikeye paldır küldür dalar; bu da işe yaramazsa adamın işi bitter. İmanı olan kişi ise mahvını (başına gelenleri ya da aldığı riskleri) tümüyle görür ve kavrar; ama buna rağmen inanmaya devam eder ve bu yüzden de mahvolmaz. O durumdan nasıl çıkacağı konusunu Tanrı'ya bırakır ve Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna inanır. Kendi mahvına inanmak bir imkânsızlıktır; hem insan olmasının kendi mahvı olduğuna, hem de, buna rağmen, bir ihtimal olduğuna inanmaya devam etmek, işte imanlı olmak bu demektir. İşte bu yüzden de Tanrı ona yardım eder, belki onu korkudan koruyarak, belki onu korkuya maruz bırakarak: Burada, beklenmedik, mucizevi ve ilahi bir şekilde, yardım kapıdadır... Bir insanın mucizevi bir yardım almış olup olmaması, öncelikle bu yardımın imkânsız olduğundan tutkulu bir şekilde emin olmasına, ikinci olarak da, nihayetinde ona yardım eden güce karşı tutumunda ne kadar dürüst olduğuna bağlıdır. Ama çoğu kişi, normal şartlar

altında, ne birini yapar ne de ötekini. Önce, yardım arayışlarında kendi akıllarını kullanma zahmetine bile girmeden yardımın imkânsız olduğunu söylerler feryat figan; sonra da nankörce yalan söylerler.

İnançlı kişinin umutsuzluğa karşı ebediyen güvenilir bir panzehri vardır: ihtimal. Çünkü Tanrı için her an her şey mümkündür. İmanın, bütün çelişkilerin çözüldüğü hakikati budur.

(Ölümcül Hastalık Umutsuzluk, 1849)

Son iki yüz küsur yıldır rasyonalizmi dinden çok da uzak olmayan bir şeye dönüştürdük, dolayısıyla Kierkegaard'ın bütün bunların Tanrı'yla ilgisi olduğu yönündeki ısrarına kulak asmamamız çok kolay. Ama Kierkegaard'ın özellikle de hayatının sonlarına doğru Danimarka'nın resmi kilisesine karşı topyekûn bir başkaldırı içinde olduğunu es geçmemek gerekir. "İçsellik" ve manevi hayatlarımızın sorumluluğunu alma konularındaki ısrarı aslında günümüzde pek çok insana cazip gelen "kişisel Hıristiyanlığa" epey yakın. Filozof kendi adımıza düşünmemizi öyle tutkuyla istiyor ki yeri gelince İncil'i aradan çıkarma fikrini de evirip çeviriyor:

Aslında İncil'i ortadan kaldıran bir Reform, Luther'in Papa'yı aradan çıkarması kadar yerinde olurdu. İncil'in üzerine bu kadar yoğunlaşmak

öğrenim dindarlığına ve teolojik kılı kırk yarmalara yol açtı – eğlenceden ibaret bunlar. Bu tip meselelerde öğrenim zamanla toplumun en alt katmanlarına sızdı, bu yüzden artık kimse İncil'i insan gibi okumuyor. Üstelik bu durumun verdiği zararın telafisi yok. Bu tavır, var oluşun anlamı sorusundan kaçmak ve kaçışlarına mazeret uydurmak isteyenlerin sığınağı haline geldi. Çünkü insanın öncesinde gözden geçirmek istediği bir şey, yaşamaya başlamadan önce öğrenimin tamamlanması gerektiği bahanesi var hep. Bu da, pek tabii, insanın hiçbir zaman işe koyulmaması anlamına geliyor.

(*Günlükler ve Makaleler*, 1833-1855)

Kierkegaard kendisi de dahil olmak üzere insanların manevi meselelerde kendilerini uzman gibi sunması fikrinden (hele ki bunun için para alan rahip ve piskoposlardan) o kadar hazzetmiyordu ki, kitaplarının özel bir otoriteyle yazılmadığını sürekli vurguluyordu; hatta kitaplarından birinin adı *Otoritesiz*'di:

Hayatta olan şey doktora gittiğimde başıma gelenler gibi. Doktoruma kendimi iyi hissetmediğimi söyledim, şöyle cevap verdi: "Muhtemelen çok fazla kahve içiyorsun ve yeterince yürümüyorsun." Üç hafta sonra tekrar gidip şöyle de-

dim: "Kendimi gerçekten hiç iyi hissetmiyorum ama bu kez sebebi kahve olamaz çünkü artık kahve içmiyorum; egzersiz eksikliği de olamaz çünkü bütün günümü yürüyerek geçiriyorum." Doktorum cevap verdi: "Pekâlâ, o halde sebep kahve içmemen ve çok fazla yürümen olmalı." Buyurun bakalım: Her iki seferde de kendimi aynı şekilde iyi hissetmiyordum ama kahve içtiğim zaman kendimi iyi hissetmememin sebebi kahve içmem, kahve içmediğim zaman da kahve içmememdi. İnsanlar için de aynı şey geçerli. Bütün dünyevi hayatımız bir tür hastalık. Eğer biri bunun neden böyle olduğunu merak ederse, ona önce hayatını nasıl düzenlediği sorulur. Cevap verdiğinde de şöyle denir: İşte, sebebi bu. Başka birine sorarsa aynı süreç tekrarlanır. Bir sonraki sefer öncekinden tamamıyla farklı bir cevap verirse, kendisine aynı şey söylenir yine: İşte, iyi hissetmemenin sebebi bu. Uzman ise oradan yüzünde gururlu bir bakışla, her şeyi açıklamış bir adamın havasıyla ayrılır, ta ki köşeyi dönüp gözden kaybolana kadar; o zaman kuyruğunu bacaklarının arasına kıştırıp sıvışır. Şahsen biri bana on gümüş verse bile varoluş bilmeceğini açıklamayı kendime vazife edinmem. Neden edineyim? Eğer hayat bir bilmeceyse, o halde bilmeceyi kim sorduysa nihayetinde cevabı da verecektir elbette.

(*Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan
Sonuçlandırıcı Notlar*, 1846)

Kierkegaard'ı okurken umutsuzlukla başa çıkma tavsiyesinin Tanrı yerine Kader'e inansanız da işe yarayabileceğini hissederseniz bazen. Kuşta ve zambakta onca övdüğü, bize de öğütlediği kadercilik ve kabulleniş de farkında olmadan ilahi değil midir aslında? Kierkegaard'ın söylediği şey, son kertede, gerçek umutsuzluktan akıl yoluyla kurtulamayacağımızdır. Kelimeler, kişisel gelişim kitapları ve psikanalizler yetmeyecektir. Mesele, hayata inanmak ve kahkahanın gücünü asla unutmamaktır.

İster bütün hayatımızın üstünde asılı gibi görünen bir bulutla yaşayalım, ister çocuğumuz olsun istedik ama olmadı, bir kadına gönül verdik ama o başkasını sevdi, çok iyi yapacağımız bir iş vardı ama fırsat verilmedi vb. türünden fazla ciddiye aldığımızı bildiğimiz halde fazla ciddiye almaya devam ettiğimiz küçük ve kişisel hüsranlara uğrayalım, Kierkegaard, umutsuzluğumuzun ortasındaiken bile kahkahanın özgürleştirici gücünü unutmamamızı tembih eder:

Başıma harika bir şey geldi. Göğün yedinci katına çıkarıldım. Bütün tanrılar toplanmış oturuyordu. Özel bir lütufla bir dilek hakkı bahşedildi bana. Şöyle dedi Merkür: Gençlik mi istersin, güzellik mi, güç mü, uzun ömür mü, dünyanın en güzel kızını mı yoksa hazinemizdeki diğer hazları mı? İsteddiğini seç, ama sadece birini seçebilirsin." Bir an için ne diyeceğimi bilemedim, sonra tanrılara

şöyle seslendim: "Ey muteber çağdaşlarım, bir şey seçiyorum, kahkahanın her zaman benden yana olmasını." Karşılığında tanrılar tek kelime etmedi. Onun yerine hepsi birden gülmeye başladı. Bundan dileğimin kabul edildiğini anladım. Tanrıların bir tarzı olduğunu da öğrenmiş oldum: Karşımda ciddi ciddi durup şöyle cevap verseler yakışık almazdı ne de olsa: "Dileğiniz işbu vesileyle kabul edilmiştir."

(*Ya/Ya Da*, 1843)

|8. Ölüm Üzerine Düşünmek

Doğduğumuzdan beri bize *yutturulan* hayat ve toplumla ilgili fikirlerin iç yüzünü görmemizin Kierkegaard için ne kadar önemli olduğunu öğrendik. Bu, eğer ki kendimiz olmaya dair en ufak bir umudumuz varsa, son derece gereklidir. Daha önce gördüğümüz gibi, Kierkegaard bir anda bastıran umutsuzluktan, kendimizi onun yeni, tuhaf ve yanılsamasız dünyasının ortasında uyanık bulmaktan korkmamamız gerektiğinde ısrar eder; çünkü ancak o umutsuzluğu hissettiğimizde sağlam, güçlü ve derinlikli seçimler yapmaya başlayabiliriz. Kierkegaard insanın kendine karşı dürüst olmasının ilk başta getirebileceği sıkıntının farkındaydı, ama bunu bir hedef belleyip peşinden gitmek gerektiğine gönülden inanıyordu. Umutsuzluğun gerçekliğini ortaya koymaya öyle kararlıydı ki, gerçek bir benliği olduğunun farkına varmayan, hayatındaki her şeyden tastamam hoşnut olduğunu sananları bile etkileyen umutsuzluğu da çözümlemişti. Bu iddiasının direnişle, hatta düşmanlıkla karşılanacağını biliyordu, ama bu açılardan pek başarılı olmadığımıza kesinkes ikna olmuştu ve potansiyelimizi gerçekleştirmemizde bizlere yardımcı olmak istiyordu:

Böyle biri mutlu görüldüğünde ve mutlu olduğunu sandığında, ama aslında, hakikatin ışığında, sürekli mutsuz olduğunda; bu hatasından döndürülmek istemesi pek nadirdir. Aksine, buna sert bir cevap verecek ve karşısındakini en büyük düşmanı belleyecektir. Eğer biri, tabiri

caizse, mutluluğunu bu şekilde öldürecek olursa, bunu bir saldırı gibi, cinayetten çok da uzak olmayan bir şey gibi görecektir. Peki neden? Çünkü bu gibi insanlar duyularının ve psiko-duyusallığın esiridirler. Çünkü duyuların, keyfin ve keyifsizliğin kategorilerinde yaşar, ruha ve hakikate aldırış etmezler. Çünkü ruh olmayı, ruh olmaya dayanmayı göze alacak cesarete sahip olamayacak kadar nefis düşkünüdürler. İnsanlar ne kadar kendini beğenmiş olursa olsun, kendilerini ne kadar kandırırlarsa kandırırsınlar, kendilerine dair fikirleri epey banaldır; yani ruh olmaya dair hiçbir fikirleri yoktur, oysa ruh olmak bir insanın hedefleyebileceği son noktadır. Ama insanlar kendilerini beğenir ve kandırırlar. Bodrum katından, zemin kattan ve birinci kattan oluşan bir ev düşünün, her kat farklı sınıflardan gelen insanların kalması için tasarlanmış olsun. Bir insanı böyle bir evle karşılaştıralım: Acıklı ve gülünç gerçek şu ki çoğunlukla insanlar kendi evlerinin bodrum katında yaşamayı yeğliyor. Her insan ruh olarak tasarlanan psiko-fiziksel bir sentez, ev dediğimiz de bu ruh. Ama insan bodrumda, yani duyuların alanında kalmayı tercih ediyor. Bodrumda yaşamayı seçmekle kalmıyor, orayı seviyor da. Öyle ki biri çıkıp hazır ve boş bekleyen üst katlarda yaşamasını önerdiğinde öfkeleniveriyor.

(*Ölümçül Hastalık Umutsuzluk*, 1849)

Kierkegaard'ın eleştirisi, konu filozoflara ve filozofların hayatlarının, yaratabilmek uğruna onlarca yıl harcadıkları sistemleri yansıtıp yansıtmadığı sorusuna gelince iyice enteresan bir hal alıyor. Aslına bakılırsa Kierkegaard'ın döneminden beri felsefe sıradan, gündelik hayattan giderek koptu. Fiilen sürdüğümüz hayatlarla ya çok az ilgilenen ya da hiçbir ilgisi olmayan, kendine ait bir dil ve kavram setiyle konuşan soyut ve akademik bir disiplin haline geldi. Kierkegaard'ı okumanın en iyi yanlarından biri aynı zamanda en kolay yanı: Bu filozofla yüzde yüz hemfikir olmasak bile en azından ne dediğini anlayabiliriz. Kierkegaard'ın, kendi düşünce sistemlerini "orada bir yerdeki" soyut bir yaratı gibi gören ve düşüncelerini yaşadıkları hayata yansıtmaya mecbur hissetmeyen filozoflara ayıracak vakti yoktur. Neden hayranlık duysun Kierkegaard onlara? Ona sorarsanız bu filozoflar *kendileri* bile değiller:

Hayır, hatalı olmak insanların en az korktuğu şey. Bunun doğruluğunu devasa bir ölçekte gösteren şaşırtıcı örnekler var. Bir filozof çok büyük bir bina, bütün varoluşu ve dünya tarihini kapsayan bir sistem inşa eder. Ama dikkatinizi filozofun özel hayatına çevirecek olursanız, filozofun kendi inşa ettiği o yüksek kubbeli muazzam sarayda değil, sarayın hemen bitişiğindeki ahırda, köpek kulübesinde ya da olsa olsa kapıcı daire-sinde yaşadığı şeklindeki gülünç, ürkütücü ve şa-

şırtıcı gerçeikle karşılaşsınız. Üstelik bu konuda tek bir kelime edip filozofa çelişkiyi gösterecek olursanız size gücenir. Sonuçta hatalı olmak değildir korktuğu şey. Yarattığı sistemi tamamlayabildiği sürece bundan korkmaz, hatta sistemini hatasının yardımıyla tamamlar.

Dolayısıyla umutsuzluk içindeki birinin umutsuzluğunun farkında olmaması bir şey değiştirmez. Hâlâ umutsuzluk içindedir. Eğer umutsuzluk kafa karışıklığıysa, o zaman kişinin umutsuzluğunun varlığından haberi olmaması kafa karışıklığının üstüne bir de hata ekler. Bu cehalet halinin umutsuzlukla ilişkisi, korkuyla ilişkisi gibidir. Ruhsuz insanların korkusu tam da o ruhsuz güvenlik kuruntusunda tezahür eder. Oysa hepsinin altında korku vardır, tıpkı her şeyin altında umutsuzluk olduğu gibi ve duyuların büyüğü geçip de hayat tökezlemeye başladığında, umutsuzluk hemen hepsinin kökü olarak ele verir kendini.

(*Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*, 1849)

Kierkegaard'a göre felsefe kural koyucudur, iyi hayatlar sürmemize ve iyi ölmemize yardım etmelidir. Bu açıdan, Batılı çağdaşlarına kıyasla, Çinli Zhuangzi'yle çok daha fazla ortak noktası olduğu söylenebilir. Kimi zaman nasıl yaşamak gerektiği hakkındaki tavsiyelerini ironik bir şekilde dile getirir:

Zamanımızda herkes, en azından kâğıt üstünde, o kadar muhteşem ki insan kimi zaman düpedüz asılsız endişelere gark oluveriyor. Bunun bir örneği günümüzde insanların her şeyden çabucak usandıkları için kalan zamanlarını nasıl dolduracakları sorusunun gerçek bir sorun haline gelmesi riski. Biri bir kâğıt parçasına yazar: Her şeyden şüphe et. Böylece kişi her şeyden şüphe etmiş olur. Eğer henüz otuzunuzda bile değilseniz, zamanınızın geri kalanını doldurmak iyice zorlaşabilir – özellikle de kâğıt oynamayı öğrenip yaşlılık günlerini güvenceye almamış olanlar için.

*(Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan
Sonuçlandırıcı Notlar, 1846)*

...ama bazen de müthiş sağduyulu konuşur:

Öznel olma görevinin kişiye yaşadığı müddetçe yapacak bir sürü şey vermesi gerekir. Dolayısıyla hayatın onunla işi bitmeden önce hayatla işi biten kişi iyi öğrenci değil, sabırsız öğrencidir. Böyle birinin hayata horgörüyle bakmaya hiç hakkı yoktur; bunun yerine hayat görevini, ki besbelli bu görev ömür boyu sürmek üzere tasarlanmıştır, doğru anlamadığını kabul etmek zorundadır... Yapacaklarını çok erken bitirmek, tehlikelerin en büyüğüdür... Çağı aktif bir şekilde kontrol

altına almak benim zamanımın yeteceği bir şey değil. Bu yönde bir çaba, trende oturup da treni durdurmak için önündeki koltuğu tutan bir yolcununkinden daha başarılı olmayacaktır muhtemelen. Bu kişi kendini çağın bir parçası olarak tanımlar ve buna rağmen onu kontrolü altına almak ister. Hayır, yapılacak tek şey vagondan inip kendini dizginlemektir. Trenden inip de görevinizin kendinizi dizginlemek ve hayatla işinizi çok çabuk bitirmenin cazibesine karşı koymak olduğunu aklınızdan çıkarmadığınızda, bu görevin bir hayatı doldurmaya yeteceğine hiç kuşkunuz olmasın. Hata hiçbir zaman görevin kendisinde olamaz, çünkü işlevi tam tamına budur: Bir hayatı doldurmak.

*(Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan
Sonuçlandırıcı Notlar, 1846)*

Bunların hepsi Kierkegaard'ın hayatın her bir anının ne kadar önemli olduğunu hatırlamamıza yardım etme isteğinin bir göstergesi. Her hayat sona eriyor ve Kierkegaard bu yüzden ölümün gündelik yaşamımızın arka planındaki mırıltısını duymamızı istiyor; günlerimizi berbat etsin diye değil, sonsuz olmadıkları için onları boşa harcamamamız gerektiğini hatırlatarak zenginleştirsın diye:

Eğer ölümün varlığı kesinse, ki düpedüz kesin, ölümün kararıyla diğer her şeyin sona erdiği, ölümün bize hiçbir zaman hiçbir açıklama sunmadığı da kesinse, o halde anlama işi bize düşer ve ciddi bir akıl yürütme de şöyle işler: Ölüm geceyse hayat gündüzdür ve gece çalışmıyorsa o zaman gündüz çalışabiliriz. Yani ciddiyetin kısa ve telaşlı feryadı şudur: Ne yapacaksan bugün yap. Çünkü ölüm, bütün ciddiyetiyle, her şeyden çok harekete geçirir insanı. Hiçbir şey onun kadar teşvik etmez uyanıklığı. Ölüm, keyfine düşkünlere “Haydi yiyelim içelim, yarın ölebiliriz çünkü,” dedirtir. Ama hayata karşı kaçamak bir şehvettir bu; kişinin yaşamak için yiyip içmek yerine, yiyip içmek için yaşadığı aşağılık bir düzendir. Daha derin bir ruhta ölüm fikri kişinin cesaretini sarsan iktidarsızlık hisleri uyandırabilir; hakikaten ciddi insana ise hayatta doğru hızı ve o hızla yürüyeceği doğru istikameti verir. Okun hızını ayarlamak için gerilen hiçbir yay kırıışi, ciddiyetle ve gereğince gerilmiş bir ölüm düşüncesinin canlıya verdiği hızla boy ölçüşemez. Çünkü o zaman o ciddiyet kendi gücünün sınırlarını zorlayarak günün meselelerini yakalar. Hiçbir görev önemsiz değildir onun için, hiçbir süre kısa değildir – yine de her şeyin Tanrı’nın yüceliği adına olduğu söylenirse kendi kendine gülümseyebilir, bütün iktidarsızlığı ve

108 Klerkegaard'dan Hayat Dersleri

tevazusuyla insanın hiçbir önemi olmadığını, sınırlarını sonuna kadar zorlayarak çalışan bir adamın elde edeceği tek fırsatın Tanrı'ya hayranlık duymak olduğunu kabul edebilir... Bu yüzden bırakalım ölüm tutsun gücünü elinde, "şimdi her şey bitti" diyebilsin zamanı gelince. Ama bırakalım hayat da çalışma hakkını tutsun hâlâ gündüzken ve aramızdaki ciddiler de bu işte yardım alsın ölüm düşüncesinden.

(*Farazi Durumlar Üzerine Üç Söylem*, 1845)

**|Sonuç:
Seçmeyi Seçmek**

Büyük bir düşünürün, yazarın ya da ressamın hayatı hakkında bilgi edinmeyi, onu anlama ve ondan en iyi şekilde yararlanma açısından önemli bulmuştumdur daima. Kierkegaard'ın hayat koşulları da, iki sebepten ötürü, eserlerinde muazzam bir etki yaratır. Birincisi, çocukluğunda Hristiyanlık inancını terk ettiğini ve yetiştikten yeniden bulduğunu söylerken ciddidir. İkincisi, birinci dereceden yakınlarının erken ölümleri –annesini ve beş kardeşini genç yaşta kaybetmişti– kendisinin de fiziksel açıdan dayanıksız olduğu bilgisiyle birlikte ona her an ölebileceğini, hayatın akıl almaz kısalığını yoğun bir şekilde hissettirmişti. Bir arkadaşının aktardığına göre, Kierkegaard otuz dördünü görmeyeceğine o kadar inanmıştı ki o yaşa geldiğinde doğum yılından emin olmak üzere kilise kayıtlarını kontrol etmeye gitmişti.

Kierkegaard varoluşçuluğun, Avrupa ve Amerika'da 1950'lerde sivrili Jean-Paul Sartre ve Albert Camus'yle özdeşleştirilen felsefenin, babası sayılır. Bu açıdan modern zihinli modern bir adamdı. Her potansiyel hareket tarzının ve her yargının kendini bir şekilde savunabileceğini gören kıvrak ve keskin bir zekâsı vardı. Kimi zaman "adli bakış" adını verdiği bu bakış açısı temelde bir savın iki (ya da daha fazla) yanını da görebilme becerisidir.

Mahkemede kullanmak için harika bir yetenek olabilir bu; ama özel hayatlarımızda, eğer dikkatli olmazsak, ahlaki göreceliğe kolayca kayabilir: Örneğin parası

olmayan ve iş bulamayan birinin banka soymasında bir sorun görmeyebiliriz. Ya da bunu kabul edilebilir bulmaz ama en azından *anlayabiliriz*. Belki onlar da kendi bakış açılarından haklıdırlar (mantığın nasıl yürüdüğünü görüyorsunuz). Ama sürekli karşımızdaki insanın bakış açısının geçerliliğine ikna olmak neye inandığımızı ya da bir şeye inanıp inanmadığımızı bilemediğimiz bir hale getirebilir bizi. 1990'ların televizyon programı *The Fast Show*'da Paul Whitehouse, Dave adlı bir karakter yaratmıştı. Ne zaman barda bir tartışma ya da münakaşa dönse, Dave konuştuğu kişi her ne söylediyse büyük bir coşkuyla ona katılıyordu, hem de söyledikleri kendisinin biraz önce şiddetle savunduğu şeyle taban tabana çelişse bile. Woody Allen'ın *Zelig* filmindeki başkarakter de aynı tür "bukalemunculuktan", bir benlik olup ona tutunmayı becerememekten mustarıptı. Groucho Marx purosunu ağzından çıkarıp göğsünü kabarta kabarta, "Bunlar benim prensiplerim ve eğer hoşuna gitmiyorlarsa, neyse canım, başka prensiplerim de var, onlardan bahsedebilirim," derken bu açmazın kofluğunu ve beyhudeliğini mükemmel bir şekilde yakalar.

Komedyenler insanları güldürmek için başarısızlık numaraları yaparlar, ama gerçek hayatımızda başarısızlık bize o kadar komik görünmez. İster ahlaki, ister politik, ister entelektüel açıdan olsun, bir konuda nerede durduğumuzu bilmek bile sahici ve üzücü bir başarı-

sızlık olabilir; çünkü o konuyu o kadar çok düşünmüş, yörüngesinde o kadar çok dolanıp durmuşuzdur ki bir türlü ayağımızı yere basamamışızdır.

Karmaşık dünyamızda bu son derece modern bir sorundur. Çok fazla acı, çok fazla ses, çok fazla seçenek – bütün bunların arasında ne düşüneceğimizi nasıl bilebiliriz? Seçeneklerin ardı arkası kesilmezken nasıl harekete geçebiliriz?

Kierkegaard, her karar ve her yanıt eşit ölçüde geçerliyse, son kertede neye karar verdiğimizizin bir önemi olmadığını kavramıştır. Aslında hiçbir şeyin bir önemi yoktur – nasıl olabilir ki?

Bu açmaz bütün basitliğiyle döngüsel bir cehennemdir. Kierkegaard açmazdan en iyi olası kaçışın seçim yapma cesaretini göstermek, bu seçimi enine boyuna ölçüp biçmek ve sonra da onu sınamak olduğunu anlar. Yaptığınız seçim testi geçerse ona sadık kalın. Çünkü bu artık *sizin* seçiminizdir.

Kierkegaard seçimini rasyonalizmin kelimelere dayalı dünyasından çıkıp dinin irrasyonel dünyasına “iman sıçrayışını” yapmaktan yana kullanmıştı. Ama o bir vaiz değildi, dolayısıyla herkese aynı seçimi dayatacak da değildi. Kierkegaard tutkuya inanıyordu. Ona göre hatalı bir inanca tutkuyla bağlanmak, doğru bir şeye ruhsuzca inanmaktan iyiydi ve içinde yaşadığı Danimarka toplumu bağlamında, tutkulu ateistlere, devlet kilisesinin

Hıristiyanlık sürümünü pasif bir şekilde kabul ederek hayatı kendileri için kolaylaştıran insanlara kıyasla daha çok saygı duyuyordu:

Benim önemsiz şahsımın Hıristiyanlığın bile başaramadığı bir şeyi başarıp teorilerle yaşayan bir düşünürde tutku uyandırması sahiden çok ilginç olurdu. Böyle bir şey gerçek olursa, o zaman küçük felsefi parçalarım hayal bile edemediğim bir şekilde anlam kazanır. Ama ne soğuk ne de sıcak olan kişi mide bulandırıcıdır; en kritik anda ateş almak yerine tutukluk yapan bir silah bir nişancının işine ne kadar yararsa, böyle donuk kişilikler de Tanrı'ya o kadar yarar.

*(Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan
Sonuçlandırıcı Notlar, 1846)*

Sadece hayatta olmanın, düşünen bir insan olmanın bile ne kadar hayret verici olduğunu aklımıza getirmediğimizi; kim olduğumuzu, neden burada olduğumuzu, nereye doğru yol aldığımızı sormayı unuttuğumuzu fark ettiğimiz anlar oluyor. Özellikle böyle zamanlarda Kierkegaard okumak iyi geliyor bana. İşler ters gittiğinde ve bu yüzden Tanrı'yı, insanları ya da hayatı suçlama tuzağına düştüğümde de. O zaman Kierkegaard bana öyle ya da böyle seçimlerimi benim yaptığımı ve son tahlilde

tesadüf gibi görünen hayal kırıklıklarımın arkasında bu seçimlerin yattığını hatırlatıyor. Tanrı'yı veya diğer insanları suçlamanın kimseye bir faydası yoktur. Tek yapabileceğiniz yaşadığınız için minnettar olmak ve sonra hayata dört elle sarılıp tekrar denemektir.

Neresinden bakarsanız bakın, Kierkegaard'ınki mutlu bir hayat değildi: Kalabalık ailesi hızlı ve acı verici bir şekilde eriyip gitmiş, ölene kadar kendi tuhaf tarzında sevmeye devam ettiği Regine'yle normal bir hayat sürmeye yönelik girişimi hem kısa sürmüştü, hem de acılı bitmiş, henüz kırk iki yaşındayken de dayanılmaz ağrılar içinde ölmüştü. İmana adanmış bir ömrün karşılığında makul bir mükâfat beklentisi olan sıradan bir Hristiyan için böyle bir kaderin aşağılayıcı olduğu bile söylenebilir. Ne var ki Kierkegaard sıradan bir Hristiyan değildi ve inançlarına sonuna dek sadık kaldı. Öyle ki ölüm döşegindeyken bile son duasını bir rahibin okumasını reddetmiş, bu işi başka herhangi birinin yapması gibi [o zaman için] şok edici bir alternatifte üstelemiş, sonuç olarak son duası okunmamıştı.

Kierkegaard'ın yolunu hiçbir zaman takip edemedim, "Kierkegaardcı" olmaya hiç çalışmadım. Onun inandığı şey benim için pek çok açıdan fazla aşırıydı. Ama hayatın anlamı üzerine sorduğu sorularla yarattığı kasırga ve kendi seçtiği çözümü – İsa'nın gerçekten Tanrı'nın oğlu olduğu inancını savunurken sergilediği tutku beni hep

büyüledi. Onu denizde nasıl yüzüyorsam öyle okudum: Deneyimlediğim şeyin enginliğini anlama beklentisine girmeden, anlayabildiğim kadarını anlayıp kullandığım için minnet ve hazla dolarak.

Sizin de böyle hissettiğinizi umarım.

|Ödevler

1

UYANIŞ

Hayatınızın çoğunu otomatik pilotta mı yaşıyorsunuz? Bir gün deney kabilinden kendinize yaklaşık yarım saatte bir şu soruları sormayı deneyin: Şu anda otomatik pilotta mıyım? Bir an sonra olabileceklere açık mıyım?

Kierkegaard can sıkıntısının insanlık durumlarının en tehlikelilerinden biri olduğuna gönülden inanıyordu. 1970'lerde Bob Geldof'un grubu Boomtown Rats'in "I Don't Like Mondays" adlı hit bir şarkısı vardı. Şarkıyı dinleyip bu inanışla ilişkisine bakın.

Kierkegaard'ın çizdiği hayat aşamalarına göre, *estetikten* sonraki durak *etik*tir. Ama Kierkegaard bir etikçi olarak doğulamayacağını söyler, bunu öğrenmemiz gerekir. Kendinize sorun: İnsan etik biri olmayı öğrenebilir mi gerçekten?

Geri dönüp Kierkegaard'ın estet tanımına bakın. Hayattaki rolünü oynayan biri olarak kendinizi görebiliyor musunuz bu tanımda? Eğer öyleyse bu size bir güç gibi mi görünüyor yoksa zayıflık mı?

Henrik Ibsen'in meşhur oyunu *Bir Bebek Evi*'ni okuyun ya da DVD'sini bulun, sonra da şu soru üzerinde durun: Eğer Kierkegaardcı anlamda uyanmak Nora Helmer'in oyunda yaptığı gibi hayatınızı geride bırakıp evinizi ve ailenizi terk etmek demekse, bu durum yapılan şeyi etik açıdan savunulur kılar mı?

2

İŞİN İÇ YÜZÜNÜ GÖRMEK

Varoluşçu romanların en meşhurlarından biri Albert Camus'nün *Yabancı'sıdır*. Bu kısa romanı okuyun ve okuduklarınızı Kierkegaard'ın kendimizi kendi rolünü oynayan oyuncular ve kendi performanslarını izleyen izleyiciler olarak nasıl ikiye böldüğümüzü anlattığı pasajlara bağlayıp bağlayamayacağınızı düşünün. Kierkegaard'ın neden varoluşçuluğun kurucularından biri sayıldığını anlıyor musunuz?

Kanlı bir banka soygununa ya da büyük bir afete tanık olan insanlar olayı anlatırken "film gibiydi" ifadesini sık sık kullanırlar. Kierkegaard hayatın tiyatro ya da operadaki temsillerinden büyülenirdi. Bunların aydınlatıcı olduğu kadar baştan çıkarıcı ve tehlikeli olduğu kanısındaydı. Bizim sofistike çağımızın eğlencelerini düşünün: Bunca sanal gerçekliğin ve reality şovun nihayetinde bizi gerçeğe kurguyu birbirinden ayırt etmekte zorlanacağımız bir noktaya getirmesi mümkün mü?

Başta zihinsel özgürlüğümüz açısından bir zafer gibi görünebilse de, Kierkegaard her şeyin iç yüzünü görmenin sorunlu olabileceğini, çünkü ne zaman ya da nasıl duracağımızı bilmediğimizi söyler. Fleetwood Mac'in "Man of the World" şarkısını dinleyin ve şunu düşünün: Hayattan usanan şarkıcı âşık olmayı dilerken *yeniden* âşık olmak istediğini mi söylüyor (çünkü âşık olmak

geçmişte varoluşsal sorunlarını çözmüş), yoksa sonunda oyunun iç yüzünü gördüğünü ve aslında hiç âşık olmadığını anladığını mı?

3

GEÇMİŞTE YAŞAMAKTAN NASIL KAÇINMALI

Kierkegaard geçmişte bir rahatlık ve aşinalık hissi yaratmak için kullandığımızı ima ediyor gibidir. Kendinize şunu sorun: Bu, uykuya dalmanın başka bir yolu mu?

Vladimir Nabokov'un kısa romanı *Saydam Şeyler*'i okuyun. Romanda eşini kaybeden bir adam kederiyle başa çıkabilmek için karısıyla balaylarını geçirdikleri kasabaya gidip aynı otelin aynı odasında kalır. Şunu düşünün: Adamın deneyimleri Kierkegaard'ın geçmişteki bir mutluluğu bu şekilde yeniden yaratma olasılığını reddedişini doğruluyor mu?

İtirafçı roman geleneğinin en önemlilerinden biri olan Marcel Proust imzalı *Kayıp Zamanın İzinde* geçmişe bir methiye gibi okunabilir. Aynı şey Rousseau'nun *İtiraflar*'ı gibi büyük otobiyografik eserler için de geçerli. Bu yazarlar kendi geçmişlerini bu şekilde eşelemekle ne kazanıyorlar ve sizce bu tür eserlerin bizler için değeri nedir?

4

TATMİNSİZLİĞİ NEDEN BESLEMELİYİZ?

Bob Dylan'ın, sözlerinde eğer düşünce ve düşleri dışarıdan görülebilseydi muhtemelen giyotine yollanacağından bahsettiği "It's Alright Ma, I'm Only Bleeding" şarkısını dinleyin. Sonra George Orwell'in "Balinanın İçinde" denemesini okuyun. Yazarın, çevresindeki insanların çoğunun İspanyol İç Savaşı hakkındaki kendi düşüncelerinden korktuklarından (Böyle düşünmeye hakkım var mı?) bahsettiği kısma dikkat edin. Kierkegaard gibi Orwell da bu tür oto-sansürün sağlıksız olduğunu düşünüyordu. Kendinize şunu sorun: Ne sıklıkla kendimi düşüncelerimi sansürlerken buluyorum?

Cevabınız "sık sık"sa, bunun sebebi insanların gerçekte ne düşündüğünüzü bilseler sizden hoşlanmayacağından endişelenmeniz mi? Yoksa bir şekilde kendinizle mi hemfikir değilsiniz?

Çoğumuz aklında ne varsa her zaman onu söyleyen birini tanır ve söylediklerine katılmasak bile ona hayranlık duyarız. Ama Kierkegaard "Diapsalmata"da konuşma özgürlüğü üzerine enteresan bir şey söyler: "İnsanlar konuşma özgürlüğünü, pek kullanmadıkları düşünce özgürlüğünün yerine geçmesi için talep ediyorlar." Bu açıklama sizin tanıdığınıza da uyuyor mu?

5

FAZLA DÜŞÜNMEMEK ÜZERİNE

Aslında yapmanız gerektiğini “bildiğiniz” bir şeyi yapmamanızı meşrulaştırmaya çalışırken buldunuz mu hiç kendinizi? Eğer cevap evetse, bu durum aklın faydalı bir araç olduğunu ama manevi ya da vicdani meselelerde oynayacak bir rolü olmadığını söyleyen Kierkegaard’a katılmaya teşvik ediyor mu sizi?

Philippe Petit’nin 1974’te Dünya Ticaret Merkezi kuleleri arasına çektiği bir ipin üstünde yürüyüşünü konu alan *İp Cambazı* kitabını okuyun ya da filmi izleyin. Petit yürüyüşünü tamamlayıp ipten indiğinde New York polisi tarafından tutuklanır. Bu durumun bize yaşadığımız çağ hakkında ne söylediğini düşünün.

6

SUSMA ZAMANI

Laozi’nin yazdığı *Tao Te Ching*’i okuyup kapanış dizelelerinin havasını ve duygusunu, Kierkegaard’ın “akşam sessizliği karaya serildiği ve uzak bir çayırdan sığırların böğürmesini ya da uzak bir çiftlikten köpeğin havlamasını duyduğunuz” sakın bir akşam tahayyülüyle karşılaştırm. Kierkegaard ve Laozi farklı üsluplarına rağmen bize öz itibarıyla aynı bilgeliği sunuyor olabilir mi?

Belli ruh hallerindeyken, Kierkegaard'ın kuşlar ve çiçekler hakkında fazla duygusal davrandığını düşünüp bu hayat dersine pek itibar etmeyebiliriz. Peki David Attenborough'un *Yaşadığımız Dünya* gibi belgesellerde doğal yaşam üzerine yaptığı yorum ve açıklamaları da aynı gerekçeyle reddetmeli miyiz? Etmemeliysek neden?

Kierkegaard *Tekerrür*'de Eyüp'ün hikâyesinden sıkça bahseder. Önce *Tekerrür*'ü, sonra da Eski Ahit'teki "Eyüp Kitabı"nı okuyun ve kendinize sorun: Kierkegaard'ın yorumuna katılıyor musunuz? Acıyı anlamak üzerine kurulu bu derse sözsüz bir bakış açısı için Vaughan Williams'ın bestesi "Job: A Masque for Dancing"i dinleyin.

7

UMUTSUZLUKLA NASIL BAŞ ETMELİ

Samuel Beckett'in romanı *Adlandırılamaz* şöyle sona erer: "Devam edemem, devam edeceğim." Düşünün: Beckett bu romanda Kierkegaard ile aynı şeyi, insanın hayatın potansiyel korkunçluğu karşısında kendini kandırmasının hayattan zevk almanın ilk şartı olduğunu mu söylüyor? Vladimir Nabokov'un kısa romanı *Cinnet*'i okuyun. Bu romanda geçen olayları Kierkegaard'ın umutsuzluk fikriyle bağdaştırabiliyor musunuz? Yoksa Nabokov'un ki farklı bir umutsuzluk mu?

Sonra kendinize şunu sorun: Hayatı övmek mi daha zor, yermek mi?

8

ÖLÜM ÜZERİNE DÜŞÜNMEK

Ibsen'in *Yaban Ördeği* oyununu okuyun. Düşünün: Bu oyunda en çok kime hayranlık duydunuz? Ne olursa olsun her zaman doğruyu söylemek gerektiğini düşünen Gregers Werle'ye mi, yoksa herkesin günleri geçirmek için bir "hayat yalanına" ihtiyacı olduğuna inanan hafiften alkolik Dr. Relling'e mi?

Henry Miller'ın *Yengeç Dönencesi*'ni de okuyun. Miller şöyle der bu kitapta: "Param yok, yolum yok, umudum yok. Dünyadaki en mutlu adam benim." Kierkegaard'ın gözünden, sizce Miller kendini mi kandırmaktadır?

Kierkegaard'ın, bir filozofun hayatı düşüncelerini önemli ölçüde yansıtmıyorsa düşündüğü şeylerin dikkatimizi çekme hakkı olmadığı iddiası üzerine düşünün. Katılıyor musunuz?

Zhuangzi ve Liezi'nin Taoizm'inde tanrılar yoktur, ama onların bakış açısıyla Kierkegaard'ınki arasında, özellikle de rasyonalizmin iddiaları karşısındaki şüpheciliklerine bakıldığında, pek çok benzerlik görülür. Sizce Kierkegaard'ın yazdıklarından Tanrı'yı çıkarmak ve orada hâlâ değerli bir şeyler bulmak mümkün mü?

126 Kierkegaard'dan Hayat Dersleri

Son olarak kendinize şunu sorun: Kierkegaard'ın Hıristiyanlığı onu okuma hevesinizi kaçırıyor mu? Yoksa daha fazla okumanız için merakınızı mı kamçılıyor? Kierkegaard'ı zihin açıcı bulduysanız ve okumak istiyorsanız *Günlükler ve Makaleler* iyi bir başlangıç olabilir.

TEŞEKKÜRLER

Juliette Mitchell'e beni davet ettiği, Cindy Chan'e beni yürek-
lendirdiği, Egil Hjelmervik'e Herr Nilsen'deki caz ve sohbet-
leri, Thor Arvid Dyrerud'a iki Kierkegaard kitabı, Jan Erik
Holst'a Kierkegaard filmi ve Nina'ya her zaman önemli olan
şeylerle ilgilendiği için teşekkür ederim.

YAYINCININ NOTU

Bu kitap boyunca Kierkegaard'ın eserlerinin adları okuma
kolaylığı sağlaması açısından Türkçeleştirilmiştir. İngilizce
başlıkları *Either/Or* [Ya/Ya Da], *Without Authority* [Otorite-
siz], *Concluding Unscientific Postscript to Philosophical Crumbs*
[Felsefe Parçalarına Bilimsel Olmayan Sonuçlandırıcı Not-
lar], *Two Ages: A Literary Review* [İki Çağ: Edebi Bir Eleştiri],
Lily in the Field and the Bird of the Air [Tarladaki Zambaklar ve
Gökteki Kuşlar], *Three Discourses on Imagined Occasions* [Fara-
zi Durumlar Üzerine Üç Söylem] olan eserler henüz Türkçe-
de yayımlanmamıştır. İngilizcede *Papers and Journals* adıyla
yayımlanan günlük ve makaleleri ise Türkçede *Günlükler
ve Makalelerden Seçmeler* (çev. İbrahim Kapaklıkaya, Anka
Yayınları, İstanbul, 2009) başlığıyla kısmen yayımlanmıştır.
Bunların dışındakiler Türkçeye çevrilmiş eserlerin adlarıdır.

Ünlü filozof, ilahiyatçı ve eleştirmen Kierkegaard, eserlerinde bireyin hayatını merkeze almış ve pek çoklarının ilk varoluşçu filozof olarak kabul edilmiştir. Kaygı, etik, maneviyat gibi konulardaki özgün fikirleriyle tanınan Kierkegaard, bir yol arayışı içinde olanlar için sıradışı bir rehber olma niteliğini uzun zamandır korumaktadır. *Hayat Dersleri*'nde önemli eserlerinden bazılarına göz atma fırsatını bulacak okurlar için Kierkegaard'ın sorgulayıcı ve kışkırtıcı düşüncelerinin bir ilham kaynağı olacağını umuyoruz.

Alain de Botton öncülüğünde "gündelik yaşam için parlak fikirler" sloganıyla yola çıkmış The School of Life (Hayat Okulu) ve yine onun editörlüğünde hazırlanan "Hayat Dersleri" kitapları, büyük bir düşünürü ele alarak gündelik çıkmazlarımıza cevap olabilecek düşüncelerinin altını çiziyor. Geçmişten gelen bu bilge sesler bizler için hayatı dönüştürücü esin kaynakları olabilir.

THE
SCHOOL
OF LIFE

ISBN: 978-975-570-748-8

9 789755 707488

🐦 selyayincilik 📘 selyayin 📱 selyayincilik

www.selyayincilik.com